

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA

GITANA ČEPLINSKAITĖ
(TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA)

TEMA
RINKIMŲ ORGANIZAVIMO IR VYKDYMO TVARKA LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Doc. dr. E. Vaitiekienė

Vilnius, 2004

Turinys

Įvadas	3
1. Rinkimų teisės sąvoka	7
2. Rinkimų teisės šaltiniai. Rinkimų teisės konstituciniai principai	9
3. Rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarka Lietuvoje:	16
3.1. Rinkimų apygardų ir rinkimų apylinkių sudarymas	16
3.2. Rinkimų komisijos	18
3.3. Rinkėjų sąrašų sudarymas	21
3.4. Kandidatų kėlimas	24
3.5. Rinkimų agitacija	32
3.6. Balsavimas, balsų skaičiavimas ir rezultatų nustatymas	39
4. Teisinė atsakomybė už rinkimų teisės pažeidimus	50
5. Rinkimų politinės kampanijos finansavimas	52
Išvados	57
Šaltiniai ir literatūra	62
Santrauka	69

IVADAS

Kokią įtaką eilinis pilietis gali daryti valstybėje priimamiems sprendimams, kaip ir kokiomis formomis jis gali išreikšti savo pritarimą ar nepritarimą valdančiųjų veiksams? Šiuos individo ir politikos santykio klausimus gvildeno jau senovės graikų mąstytojai. Anot Aristotelio, „piliatų absoliučia prasme labiausiai apibrėžia dalyvavimas teisme ir valdyme“¹. Taigi rinkimai įvardijami kaip vienas iš seniausių žmonių bendruomenės institutų. Tam tikra rinkimų forma egzistavo dar giminių bendruomenėje. Graikijos ir Romos vergovinėje bendruomenėje rinkimai turėjo ypatingą reikšmę valstybingumui. Feodalinėje bendruomenėje atskiri rinkimų elementai turėjo didelę reikšmę, ypač miestų luomų rinkimuose. Tačiau didžiausią reikšmę rinkimai įgavo besiformuojant kapitalistiniams visuomeniniams santykiams².

Seniausios žinios apie valdžios institucijų rinkimus Lietuvoje yra Horodlės akte (1413 m.), kuriame numatyta, jog po Vytauto mirties Lietuvos didysis kunigaikštis turės būti renkamas. Nuo 1565 m. kiekvienos apskrities (22 pavietų) bajorai savo seimelyje rinko po 2 atstovus į Seimą. Po Liublino unijos (1569 m.) Lenkijos karalių ir Lietuvos didįjį kunigaikštį rinko specialus rinkėjų seimas. Nuo 1581 m. bajorai apskričių seimeliuose rinko po 2 atstovus į Vyriausiąjį Lietuvos Tribunolą.³ Tarpukario Lietuvoje Seimas buvo renkamas pagal 1919 m., 1922 m., 1936 m. Seimo rinkimų įstatymus. 1919 m. priimtuose Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatiniuose dėsniuose⁴ užfiksuota valstybės prezidento rinkimo tvarka ir kompetencija. Lietuvos savivaldybių rinkimų įstatymas buvo priimtas 1921 m., tačiau sovietinė Lietuvos okupacija dar kartą pakeitė rinkimų tvarką ir galutinai sunaikino politinės konkurencijos Lietuvoje galimybes beveik pusšimčiui metų. Laisvi ir demokratiški rinkimai Lietuvoje vėl įsitvirtino tik kilus Nepriklausomybės judėjimui 1988 – 1990 m.

Pagrindiniu ir svarbiausiu rinkimų teisės šaltiniu, įtvirtinančiu pagrindinius rinkimų teisės principus laikytina konstitucija, o realų rinkimų turinį ir įgyvendinimo mechanizmą nustato rinkimų teisę reglamentuojantys įstatymai. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 4 straipsnyje⁵ nustatyta, kad aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus atstovus. Aukščiausiosios suverenios galios netiesioginis, t. y. per demokratiškai išrinktus savo atstovus, vykdymas įvardijamas visuotinai priimtinu terminu – atstovaujamoji demokratija. Taigi „siekiant atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės, tautos valia sudarant valdžios institucijas gali būti išreikšta tik per

¹ Aristotelis. Politika. Vilnius. 1997. P. 134.

² Барбалат П. А., Бочаров С. Н., Василевич Т. А. и др. Конституционное право зарубежных стран. Москва. 2001. С. 187.

³ Krupavičius A., Lukošaitis A. Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida. Kaunas, 2004. P. 259.

⁴ Valančius K. L. Lietuvos valstybės konstitucijos. – Vilnius, 2001. P. 20.

⁵ Valstybės žinios. 1992, Nr. 953; 1992, Nr. 33-1014.

demokratinis rinkimas. <...> Rinkimai – tai savo esme demokratiškas valstybių valdžios institucijų sudarymo arba atskirų pareigų užėmimo būdas, kai tauta ar jos atstovai įstatyme nustatytų procedūrų būdu gali spręsti, kuriam asmeniui suteikti valdingus įgaliojimus⁶. Pagal Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 21 straipsnio 3 dalies nuostatas ši „liaudies valia yra valstybinės valdžios pagrindas; ši valia turi būti išreiškiama teisinguose rinkimuose, kurie turi vykti periodiškai, kai yra visuotinė ir lygi rinkimų teisė ir slaptas balsavimas arba kitos lygiavertės procedūros, garantuojančios balsavimo laisvę⁷. Rinkimų pagrindinė funkcija – deleguoti atstovus į valdžios institucijas, o rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarka parodo valstybės demokratijos lygį.

Temos aktualumas. Pasirinkti šią magistro baigiamojo darbo temą paskatino kelios priežastys.

Pirma, 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus Europos Sąjungos valstybe nare, pirmą kartą Lietuvos istorijoje vyko rinkimai į Europos Parlamentą.

Antra aplinkybė, paskatinusi pasirinkti šią darbo temą, buvo ta, kad per pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį vyravo rinkėjų elgsenos analizė ekonominiu, politinės kultūros aspektu. Dažniausiai diskutuojama dėl politinių partijų dalyvavimo rinkimuose politinio aspekto, tam skiriamas dėmesys ir ieškoma atsakymų, kodėl Lietuvoje rinkėjų preferencijos vis dar išlieka nesusiformavusios, nestabilios, vis dar tebeieškoma naujų, pasitikėjimą galinčių pateisinti partijų, analizuojamos rinkimų sistemos. Lietuvoje vykstančių rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkos teisinis reglamentavimas paprastai nagrinėjamas fragmentiškai aptariant tam tikras rinkimų organizavimo ir (ar) vykdymo problemas prieš arba po rinkimų.

Trečia aplinkybė, nulėmusi baigiamojo darbo temos pasirinkimą – visuomenėje kylančios diskusijos dėl rinkėjų papirkinėjimo, neskaidraus rinkimų finansavimo, vis didėjančio paštu balsavusių rinkėjų skaičiaus.

Temos problematiškumas. Lietuvoje nusistovi tokia praktika, kai prieš rinkimus skubotai priimamos rinkimų įstatymų pataisos. Kadangi 2004 m. vyko trijų rūšių rinkimai – rinkimai į Europos Parlamentą, Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimai (toliau – Respublikos Prezidento rinkimai) ir Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai (toliau – Seimo rinkimai), tai ši teiginį galima pagrįsti tokiais faktais: 1) 2004 m. pakeistas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 57 straipsnis⁸ dėl eilinių Seimo rinkimų vykdymo; 2) dėl Seimo rinkimų, Respublikos Prezidento rinkimų bei Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų (toliau – savivaldybių tarybų rinkimai) organizavimo ir vykdymo tvarkos pakeitimo 2004 m. buvo priimta 12 įstatymų, be to,

⁶ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 619.

⁷ Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1991. P. 16.

⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 57 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 111-4124.

2004 m. rugpjūčio 28 d. priimtas Lietuvos Respublikos Politinių partijų ir politinės kampanijos finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas⁹ (toliau – Politinių partijų ir politinės kampanijos finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas). Manytina, kad per 2004 m. įvyko nemažai rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkos pasikeitimų, todėl šiame darbe skiriamas dėmesys šiuo metu galiojančiai rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkai Lietuvoje.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Pagrindinis baigiamojo darbo tikslas – atskleisti rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkos teisinį reglamentavimą bei nustatyti Lietuvoje vykstančių rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkos ypatumus. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, keliami tokie uždaviniai:

1. Atskleisti rinkimų teisės sąvoką objektyviaja bei subjektyviaja prasme, rinkimų teisės šaltinius, apibrėžti rinkimų teisės principus.

2. Išanalizuoti Seimo, Respublikos Prezidento rinkimų, rinkimų į Europos Parlamentą, savivaldybių tarybų rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką reglamentuojančius teisės aktus laikantis rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkos eiliškumo.

3. Atskleisti Lietuvos Respublikos teisės aktuose numatytą atsakomybę už rinkimų teisės pažeidimus.

4. Atskleisti rinkimų politinės kampanijos finansavimo ypatumus.

5. Suformuluoti išvadas.

Tyrimo objektas – rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarka Lietuvoje.

Tyrimo dalykas – Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką.

Tyrimo šaltiniai. Pagrindiniai šio darbo tyrimo šaltiniai – Lietuvos Respublikos teisės aktai, mokslinės studijos. Pagrindinis dėmesys skiriamas teisės aktams, reglamentuojantiems rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką Lietuvoje. Pažymėtina, kad mokslinės literatūros, kurioje būtų nagrinėjama rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarka teisiniu, bet ne politiniu aspektu, nėra gausu.

Tyrimo metodai. Baigiamojo darbo tikslui pasiekti bei uždaviniams įgyvendinti naudojami keli metodai.

Dokumentų analizės metodas buvo naudojamas atskleidžiant rinkimų teisės sąvoką, rinkimų teisės šaltinius, analizuojant Lietuvoje vykstančių rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką reglamentuojančius teisės aktus.

Lyginamuoju metodu buvo tiriami Lietuvoje vykstančių rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką reglamentuojantys teisės aktai.

---

⁹ Valstybės žinios. 2004, Nr. 135-4894.

Analizės ir sintezės metodas buvo naudojamas nustatant Lietuvoje vykstančių rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkos ypatumus.

Loginis, analitinis-kritinis metodas buvo naudojamas formuluojant išvadas.

Paminėti mokslinio tyrimo metodai naudojami kompleksiskai ir sistemiškai, glaudžiai siejant vieną su kitu.

Darbo turinio struktūra atitinka iškeltus uždavinius. Dėstomąją dalį sudaro penki skyriai. Pirmajame skyriuje atskleidžiama rinkimų teisės sąvoka, antrajame nurodomi rinkimų teisės šaltiniai, apibrėžiami rinkimų teisės principai. Trečiajame dėstomosios dalies skyriuje aptariama rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarka pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus. Poskyriuose aptariami rinkimų organizavimo ir vykdymo veiksmai pagal rinkimų organizavimo proceso veiksmų seką. Ketvirtajame darbo skyriuje atskleidžiama Lietuvos Respublikos įstatymuose numatyta atsakomybė už rinkimų įstatymų pažeidimus. Penktasis skyrius skirtas rinkimų politinės kampanijos finansavimo ypatumams aptarti. Pabaigoje pateikiamos darbo išvados.

1. RINKIMŲ TEISĖS SĄVOKA

Konstitucinės teisės doktrina rinkimų teisę apibūdina kaip vieną iš svarbiausių konstitucinės teisės institutų. Konstitucinės teisės institutas – tai konstitucinės teisės normų grupė, jungianti normas, reguliuojančias vienas kitą ar giminingus visuomeninius santykius. Konstitucinės teisės normos į teisės institutus jungiamos atsižvelgiant į jų reguliuojamus tam tikrus, tarpusavyje tiesiogiai susijusius, santykius¹⁰. Pažymėtina tai, kad rinkimų teisės instituto normos įtvirtina renkamų viešosios valdžios institucijų formavimo tvarką, rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką: rinkimų skyrimą, rinkėjų sąrašų, rinkimų apygardų ir apylinkių, rinkimų komisijų sudarymą, kandidatų iškėlimą ir agitaciją už juos, balsavimą, rinkimų rezultatų nustatymą. Taigi rinkimai vyksta pagal teisės normose nustatytas taisykles. Rinkimų procese atsirandantys santykiai tarp valstybės institucijų, piliečių, kitų nuolatinių administracinio vieneto gyventojų, politinių partijų reguliuojami teisės normomis, įtvirtintomis įvairiuose teisės šaltiniuose. Šių teisės normų visuma ir sudaro rinkimų teisę.

Konstitucinės teisės doktrinoje sąvoka „rinkimų teisė“ suprantama dviem prasmėmis: objektyviaja ir subjektyviaja. Anot profesoriaus A. Vaišvilos, objektinė teisė yra sistema pozityviosios teisės normų, kurios nustato visiems teisės subjektams bendras elgesio taisykles (teises ir pareigas), ši teisė kiekvienam asmeniui ar organizacijai yra išorinė aplinka, kuri visiems vienodai galioja ir visus vienodai įpareigoja, tačiau nė vienam asmeniškai nepriklauso¹¹. Taigi rinkimų teisė objektyviaja prasme yra visuma konstitucinės teisės normų, reguliuojančių visuomeninius santykius, atsirandančius sudarant viešosios valdžios renkamas institucijas, kitaip tariant, tai konstitucinės teisės normos, nustatančios rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką.

Subjektyvę teisę prof. A. Vaišvila apibūdina kaip konkrečiam asmeniui įstatymo leisto ar neuždrausto elgesio, ginamo valstybės prievarta, rūši ir mastą¹². Tai reiškia, kad rinkimų teisė subjektyviaja prasme – tai asmens teisė dalyvauti rinkimuose. Pažymėtina, kad subjektyvioji rinkimų teisė dar skirstoma į aktyviają ir pasyviają¹³. Aktyvioji rinkimų teisė reiškia teisę rinkti: asmuo privalo būti įtrauktas į rinkėjų sąrašus, jam turi būti išduodamas rinkėjo pažymėjimas, balsavimo metu turi būti išduodamas balsavimo biuletenis, asmuo balsuoja už kandidatą, kandidatų sąrašą, kitaip tariant, tai visuma teisių, susijusių su asmens galimybe realizuoti savo rinkimų teisę. Teisė būti išrinktam į Seimą, Respublikos Prezidentu, į Europos Parlamentą ar

¹⁰ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 48.

¹¹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius, 2000. P. 331.

¹² Ten pat.

¹³ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 621; Барбалат П. А., Бочаров С. Н., Василевич Т. А. и др. Конституционное право зарубежных стран. Москва. 2001. С. 189.

savivaldybių tarybas, agituoti už save, esant pagrindui užginčyti rinkimų rezultatus – tai jau pasyvosios rinkimų teisės turinys. Aktyvioji rinkimų teisė įtvirtinta Konstitucijos 34 straipsnio 1 dalyje: „Piliečiai, kuriems rinkimų dieną yra sukakę 18 metų, turi rinkimų teisę“. Minėto straipsnio 2 dalyje įtvirtinti pasyvosios rinkimų teisės pagrindai: „Teisę būti išrinktam nustato Lietuvos Respublikos Konstitucija ir rinkimų įstatymai“.

2. RINKIMŲ TEISĖS ŠALTINIAI. RINKIMŲ TEISĖS KONSTITUCINIAI PRINCIPAI

Rinkimų teisės šaltiniai. Teisės šaltiniai dažniausiai suprantami kaip teisės forma, t. y. oficialiai pripažįstama teisės normų išraiškos ir įtvirtinimo forma¹⁴. Rinkimų teisės šaltiniai – teisiniai aktai, kurie nustato rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką¹⁵. Pagrindiniu ir svarbiausiu rinkimų teisės šaltiniu yra Konstitucija, kurioje įtvirtinti rinkimų organizavimo principai ir sąlygos. Konstitucijos 55 straipsnyje įtvirtinti Seimo rinkimų principai, 57 straipsnyje – Seimo rinkimų vykdymo laikas, 58 straipsnyje – pirmalaikių Seimo rinkimų rengimas. Respublikos Prezidento rinkimų principai įvardyti Konstitucijos 78 straipsnyje, rinkimų vykdymo laikas – 80 straipsnyje. Savivaldybių tarybų rinkimų principus reglamentuoja Konstitucijos 119 straipsnis. Pažymėtina Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalies nuostata, kad Seimas, remdamasis Konstitucinio teismo išvadamis dėl rinkimų įstatymų pažeidimų, priima galutinį sprendimą šiuo klausimu. Prašyti Konstitucinio teismo išvados gali Seimas, dėl Seimo rinkimų – Respublikos Prezidentas.

Lietuvos Respublikos pasirinkta tarptautinės ir vidaus teisės derinimo sistema grindžiama taisykle, kad tarptautinės sutartys šalies teisinėje sistemoje inkorporuojamos į ją. Toks tarptautinių sutarčių įgyvendinimo būdas įtvirtintas Konstitucijos 138 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatyme¹⁶. Taigi remiantis minėtų teisės aktų nuostatomis, ratifikuotos tarptautinės sutartys yra vidaus teisinės sistemos sudedamoji dalis, o šioms sutartims pripažįstama įstatymo galia. Rinkimų teisei ypač svarbi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija¹⁷ (toliau – Konvencija), kurią Seimas ratifikavo 1995 m. balandžio 27 d. Konvencija buvo priimta atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1948 m. paskelbtą Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją. Pagal Konvencijos 1 papildomojo protokolo 3 straipsnį „Aukštosios susitariančios šalys įsipareigoja pagrįstais laiko terminais organizuoti laisvus rinkimus, slaptai balsuojant, sudarydamos tokias sąlygas, kurios garantuotų žmonių nuomonės išraiškos laisvę, renkant įstatymų leidybos institucijas“.

Rinkimų įstatymai detalizuoja bendrąsias rinkimų teisės nuostatas, įtvirtintas Konstitucijoje. Todėl kita ne mažiau svarbi teisės šaltinių sistemos dalis yra įstatymai. Rinkimų į Seimo narius, Respublikos Prezidentus, savivaldybių tarybų narius rinkėjų sąrašų, apylinkių ir apygardų sudarymo tvarka, kandidatų kėlimo tvarka, kandidatų veiklos garantijos, rinkimų agitacija, balsavimo, balsų skaičiavimo ir rezultatų nustatymo tvarka, rezultatų paskelbimo,

¹⁴ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius. 2002. P. 54.

¹⁵ Ten pat. P. 622.

¹⁶ Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1948.

¹⁷ Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016; 2001, Nr. 17.

apskundimo tvarka nustatyta Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatyme¹⁸ (toliau – Seimo rinkimų įstatymas), Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatyme¹⁹ (toliau – Prezidento rinkimų įstatymas), Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatyme²⁰ (toliau – Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas).

Rinkimų teisei yra svarbūs Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas) nutarimai bei išvados dėl Respublikos Prezidento, Seimo paklausimo, ar nebuvo pažeistas Prezidento ar Seimo rinkimų įstatymai. Pažymėtina, kad Konstitucinio Teismo nutarimai ir išvados yra nevienodos teisinės galios ir reikšmės. Išvada turi rekomendacinį pobūdį, o nutarimas – privalomas visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams. Konstitucinio Teismo nutarimu įstatymo nuostata, pripažinta prieštaraujančia Konstitucijai, besąlygiškai negali būti taikoma, tačiau tokią nuostatą panaikinti gali tik Seimas²¹. Paminėtini šie rinkimų teisei reikšmingi Konstitucinio Teismo nutarimai:

1. 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“²², kuriame konstatuota, kad pakeitus Seimo rinkimų įstatymo 11 straipsnį ir atsisakius jame įtvirtinto visų rinkimuose dalyvaujančių politinių partijų vienodo atstovavimo visose rinkimų komisijose principo, nebuvo pažeistas visų asmenų lygybės prieš įstatymą principas, įtvirtintas Konstitucijos 29 straipsnyje, nes šiame straipsnyje kalbama tik apie žmogaus ir piliečio teises, laisves bei pareigas.

2. 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“²³. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas atskleidė konstitucinės sąvokos „nesusijęs priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei“, įtvirtintos Konstitucijos 56 straipsnio 1 dalyje, turinį.

3. 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“

¹⁸ Valstybės žinios. 1992, Nr. 22-635; 2000 Nr. 59-1760.

¹⁹ Valstybės žinios. 1993, Nr. 2-29.

²⁰ Valstybės žinios. 1994, Nr. 53-996; 1999, Nr. 93-2710.

²¹ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius. 2002. P. 61-62.

²² Valstybės žinios. 1993, Nr. 61-1166.

²³ Valstybės žinios. 1998, Nr. 100-2791.

9 straipsnio 1 daliai²⁴.

4. 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“²⁵. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Prezidento rinkimų įstatymo 2 straipsnio 2 dalis (2004 m. gegužės 4 d. redakcija), kurioje nustatyta, kad Respublikos Prezidentu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų, panaikino jo Seimo nario mandatą neprieštarauja Konstitucijai. Nutarime pažymima, kad Konstitucijoje nėra numatyta, kad praėjus kokiam nors laikui Respublikos Prezidentas, kurio veiksmai Konstitucinio Teismo buvo pripažinti šiurkščiai pažeidusiais Konstituciją, o jis pats – sulaužęs priesaiką, ir dėl to Seimo buvo pašalintas iš užimamų pareigų, galėtų būti laikomas nesulaužiusiu priesaikos, nepažeidusiu šiurkščiai Konstitucijos. Toks asmuo pagal Konstituciją visada išlieka sulaužiusiu Tautai duotą priesaiką, šiurkščiai pažeidusiu Konstituciją ir negali būti renkamas Respublikos Prezidentu.

Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 23 d. bei 2004 m. lapkričio 5 d. išvados²⁶ dėl Respublikos prezidento paklausimo, ar per Seimo rinkimus nebuvo pažeistas Seimo rinkimų įstatymas rinkimų teisei reikšmingos tuo, kad jose Konstitucinis Teismas pažymi, kurios Seimo rinkimų įstatymo nuostatos apibrėžtos nepakankamai aiškiai, kurios nuostatos keistinos.

2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus Europos sąjungos valstybe nare ir 2004 m. liepos 13 d. papildžius Konstituciją konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“²⁷ Europos Sąjungos teisės normos tapo sudedamąją Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalimi. Europos Sąjungos teisės normos, jeigu jos kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus.

2004 m. gegužės 13 d. pirmą kartą Lietuvoje buvo vykdomi rinkimai į Europos Parlamentą, šių rinkimų organizavimo pagrindiniai bendri principai įtvirtinti Europos Sąjungos teisėje, tačiau detalios tokių rinkimų procedūrinis klausimas nustato skirtingi Europos Sąjungos valstybių narių nacionaliniai įstatymai. Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą

---

²⁴ Valstybės žinios. 2003, Nr. 53-2361.

²⁵ Valstybės žinios. 2004, Nr. 85-3094.

²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 23 d. išvada „Dėl Respublikos Prezidento paklausimo, ar per Seimo narių rinkimus nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas“ // Valstybės žinios. – 1996, Nr. 114-2644; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. išvada „Dėl Respublikos Prezidento paklausimo, ar per 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimus nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas“ // Valstybės žinios. – 2004, Nr. 163-5955.

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 111-4123.

įstatymas²⁸ (toliau – Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas) buvo parengtas vadovaujantis Europos Bendrijos steigimo sutarties²⁹ 19, 189, 190, 191 straipsniais bei Europos Sąjungos teisės aktais, priimtais siekiant suvienodinti visų Europos Sąjungos valstybių narių procedūras renkant savo atstovus į bendrą visos Europos Sąjungos instituciją – Europos Parlamentą: 2003 m. vasario mėn. Europos Parlamento reglamentu³⁰, 1976 m. rugsėjo 20 d. Tarybos sprendimu Nr. 76/787/EAPB, EEB, Euratomas³¹, 1993 m. gruodžio 6 d. Tarybos direktyva 93/109/EB, nustatančia išsamias priemones Sąjungos piliečiams, gyvenantiems valstybėje narėje ir nesantiems jos piliečiais, naudotis balsavimo teise ir būti kandidatais per Europos Parlamento rinkimus³², 1998 m. liepos 15 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl rinkimų projekto, apimančio bendruosius atstovų rinkimų į Europos Parlamentą principus³³, 2002 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento rekomendacija (A5-0212/2002) dėl Tarybos sprendimo, pakeičiančio Aktą dėl atstovų į Europos Parlamentą rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise³⁴, 2002 m. birželio 25 d. ir rugsėjo 23 d. Tarybos sprendimu 2002/772/EB, Euratomas, iš dalies pakeičiančiu prie Sprendimo 76/787/EAPB, EEB Euratomas pridėtą Aktą dėl atstovų į Europos Parlamentą rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise³⁵. Taip pat paminėtina, kad 2003 m. gruodžio 9 d. priimtas Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 2, 10, 13, 15, 20, 31, 64, 67 straipsnių pakeitimo ir 89 straipsnio pripažinimo netekusiu galios bei įstatymo papildymo priedu įstatymas³⁶, kurio vienas iš tikslų – suderinti savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo nuostatas su Europos Sąjungos teise. Šiuo įstatymu buvo įgyvendinta 1994 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyva 94/80/EB, nustatanti išsamias priemones Sąjungos piliečiams, gyvenantiems valstybėje narėje ir nesantiems jos piliečiais, naudotis balsavimo teise ir teise būti kandidatais savivaldybių rinkimuose³⁷. Remiantis tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, kad prie rinkimų teisės šaltinių priskirtini ir Europos Sąjungos teisės aktai.

Kaip vieną iš rinkimų teisės poįstatyminių teisės aktų šaltinių galima išskirti Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimus, kurių paskirtis – garantuoti vienodą rinkimų įstatymų taikymą visoje Lietuvos Respublikoje³⁸.

Rinkimų teisės konstituciniai principai. Žodis „principas“ kilęs iš lotynų kalbos

²⁸ Valstybės žinios. 2003, Nr. 115-5192.

²⁹ Lietuvos Respublikos Seimas – <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas: 2004-10-22.

³⁰ Lietuvos Respublikos Seimas – <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas 2004-10-22.

³¹ Ten pat.

³² Ten pat.

³³ Ten pat.

³⁴ Ten pat.

³⁵ Ten pat.

³⁶ Valstybės žinios. 2003, Nr. 123-5570.

³⁷ Lietuvos Respublikos Seimas – <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas 2004-10-22.

³⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 68-2774.

žodžio „principium“ ir reiškia pradžią, pagrindą, pagrindinę kurios nors teorijos, mokslinės sistemos, požiūrio, koncepcijos idėją³⁹. Rinkimų teisės principais konstitucinės teisės teorijoje laikomos pagrindinės nuostatos, idėjos, įtvirtintos Konstitucijos ir rinkimų santykius reguliuojančių įstatymų. Šiomis nuostatomis ir idėjomis vadovaujamosi rinkimų organizavimo ir vykdymo metu.

Rinkimus vadinti demokratiškais, o jų rezultatus legitimiais leidžia laikyti šie principai: 1) visuotinės rinkimų teisės; 2) lygios rinkimų teisės; 3) tiesioginių rinkimų; 4) slaptos balsavimo; 5) rinkimų rengimo ir vykdymo viešumo⁴⁰.

Visuotinės rinkimų teisės principas reiškia, kad tiesioginiai ar netiesioginiai rinkėjų teisių apribojimai – dėl kilmės, politinių pažiūrų, socialinės ir turtinės padėties, ir nacionalinės priklausomybės, lyties, išsilavinimo, kalbos, santykio su religija, užsiėmimo rūšies ir pobūdžio – draudžiami. Tačiau yra numatomi ir kai kurie apribojimai – rinkimų cenzai. Rinkimų cenzai – tai valstybės konstitucijoje ir rinkimų įstatymuose numatytos sąlygos, kurias turi atitikti pilietis, norėdamas įgyti arba įgyvendinti aktyviają arba pasyviają teisę⁴¹. Konstitucijoje numatyti amžiaus, sėslumo bei nesuderinamumo cenzai. Konstitucijos 34 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad piliečiai, kuriems rinkimų dieną yra sukakę 18 metų, turi rinkimų teisę. Šio straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad asmenys, kurie yra teismo pripažinti neveiksniais, negali dalyvauti rinkimuose – negali įgyvendinti nei aktyviosios, nei pasyviosios rinkimų teisės.

Pasyviajai rinkimų teisei įgyvendinti keliami didesni reikalavimai. Konstitucijos 56 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog Seimo nariu gali būti renkamas Lietuvos Respublikos pilietis, kuris rinkimų dieną yra ne jaunesnis kaip 25 metų. Pagal Konstitucijos 78 straipsnio 1 dalies nuostatas Respublikos Prezidentu renkamas Lietuvos Respublikos pilietis, kuriam iki rinkimų dienos sueję ne mažiau kaip 40 metų ir jeigu jis gali būti renkamas Seimo nariu. Pagal Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 2 straipsnio 2 dalies nuostatą savivaldybės tarybos nariu gali būti renkamas nuolatinis šios savivaldybės gyventojas, rinkimų dieną sukakęs 20 metų. Europos Parlamento nariu Lietuvoje gali būti renkami Lietuvos Respublikos pilietis ar kitas nuolat gyvenantis Lietuvoje Europos Sąjungos valstybės narės pilietis, kuris rinkimų dieną yra ne jaunesnis kaip 21 metų (Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 3 straipsnio 4 dalis).

Sėslumo cenzas – tai reikalavimas, kad rinkėjas tam tikrą laiką būtų išgyvenęs valstybės teritorijoje. Konstitucijos 56 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad Seimo nariu gali būti renkamas asmuo nuolat gyvenantis Lietuvoje, Respublikos Prezidentu – Lietuvos Respublikos pilietis ne

³⁹ Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius, 2002. P. 853.

⁴⁰ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 624; Барбалат П. А., Бочаров С. Н., Василевич Т. А. и др. Конституционное право зарубежных стран. Москва. 2001. С. 189.

⁴¹ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 625.

mažiau kaip trejus pastaruosius metus gyvenęs Lietuvoje. Pagal Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 2 straipsnio 1 ir 2 dalies nuostatas rinkti ir būti renkamu gali būti nuolatinis šios savivaldybės gyventojas. Europos Parlamento nariu gali būti renkamas nuolat gyvenantis Lietuvoje kitų Europos Sąjungos valstybių narių pilietis, kuris deklaravo gyvenamąją vietą ir kurio duomenys apie gyvenamąją vietą Lietuvoje įrašyti į Lietuvos Respublikos gyventojų registrą likus 65 dienoms iki rinkimų (Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 3 straipsnio 4 dalis).

Nesuderinamumo cenzas įtvirtintas Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 3 ir 4 dalyse, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 3 straipsnio 5 ir 6 dalyse, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 2 straipsnio 3 ir 4 dalyse. Tai reiškia, kad negali būti renkami Seimo Europos Parlamento, savivaldybių tarybų nariais asmenys, kurie likus 65 dienoms iki rinkimų yra nebaigę atlikti bausmės pagal teismo paskirtą nuosprendį, neišėję į atsargą krašto apsaugos sistemos, policijos ir vidaus tarnybos karininkai, puskarininkiai ir liktiniai, kitų sukarintų ir saugumo tarnybų mokami pareigūnai, kiti statutiniai valstybės tarnautojai, rinkimų dieną atliekantys tikrąją karo tarnybą arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. Respublikos Prezidentu negali būti renkamas šturkščiai pažeidęs Konstituciją arba sulaužęs priesaiką asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą (Prezidento rinkimų įstatymo 2 straipsnio 2 dalis).

Lygių rinkimų teisės principas reiškia, kad kiekvienas asmuo, turintis teisę rinkti ir būti renkamu turi vienodas teises ir pareigas. Šis principas yra konstitucinio piliečių lygiateisiškumo principo, įtvirtinto Konstitucijos 29 straipsnyje, pasireiškimo forma. Lygių rinkimų teisės principas numato, kad rinkėjas turi tik vieną balsą, o šis balsas lygiavertis kiekvieno kito, turinčio teisę rinkti asmens balsui. Kai taikoma mišri rinkimų sistema, rinkėjas turi vieną balsą vienmandatėje ir vieną balsą daugiamandatėje apygardose, o šie balsai yra lygiaverčiai kiekvieno kito rinkėjo balsams. Taip pat visi rinkėjai turi lygias teises pareikšti savo valią apie kandidatus paduodami pirmumo balsus ir šie pirmumo balsai yra lygiaverčiai kiekvieno kito rinkėjo pirmumo balsui. Remiantis lygių rinkimų principu, rinkimams organizuoti ir vykdyti Lietuvos teritorija padalijama į rinkimų apygardas ir apylinkes, kad kiekvieną kandidatą ar kandidatų sąrašą rinktų vienodas rinkėjų skaičius. Lygių rinkimų principo įgyvendinimą užtikrina ir tai, kad rinkimų įstatymuose nustatytos tos pačios sąlygos ir reikalavimai kandidatams iškelti, registruoti, rinkimų agitacijai, balsavimui bei rinkimų rezultatams nustatyti.

Tiesioginių rinkimų principas reiškia, kad kandidatus rinkėjai renka tiesiogiai už juos balsuodami. Seimo, Prezidento, Savivaldybių tarybų rinkimų ir Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymuose nustatyta, kad Seimo narius, Respublikos Prezidentą, Europos Parlamento,

savivaldybių tarybų narius rinkėjai renka be tarpininkų.

Slapto balsavimo principas reiškia, kad balsavimo procedūra turi įgalinti rinkėjus slaptai ir nevaržomai pareikšti nuomonę apie kandidatus. Šis principas įgyvendinamas rinkimų įstatymuose nustatant reikalavimus balsavimo patalpoms – rinkimų apylinkės balsavimo patalpoje turi būti balsadėžė ir slapto balsavimo kabina (kabinos), pašto skyriuose turi būti patalpa (vieta), kur rinkėjas galėtų netrukdomas ir slaptai užpildyti rinkimų biuletenius.

Viešumo rengiant ir vykdant rinkimus principas užtikrina galimybę kontroliuoti rinkimų procesą, daryti jį skaidrų. Šio principo realizavimą užtikrina rinkimų įstatymuose įtvirtintos nuostatos, jog rinkimų posėdžiai ir balsavimai yra vieši, juos gali stebėti politinių partijų, kandidatų atstovai ir stebėtojai, visuomenės informavimo priemonių atstovai, apie rinkimų komisijos posėdį visuomenei paskelbiama pastate, kuriame rinkimų komisijos būstinė, įrengtoje skelbimų lentoje. Posėdžių salėje esantys asmenys iš savo vietų gali įrašinėti, stenografuoti ar užrašinėti posėdį, filmuoti, fotografuoti. Rinkimų komisijos negali organizuoti uždarų posėdžių (Seimo rinkimų įstatymo 7 straipsnis, Prezidento rinkimų įstatymo 7 straipsnis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 7 straipsnis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 8 straipsnis).

3. RINKIMŲ ORGANIZAVIMO IR VYKDYMO TVARKA LIETUVOJE

Rinkimų organizavimas ir vykdymas – tai tam tikras procesas, susidedantis iš nuosekliai vienas po kito sekančių veiksmų, nustatytų rinkimų įstatymuose. Lietuvoje organizuojami ir vykdomi Seimo, Respublikos Prezidento, savivaldybių tarybų rinkimai ir rinkimai į Europos Parlamentą. Šių rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarka reglamentuota Seimo rinkimų, Prezidento rinkimų, Savivaldybių tarybų rinkimų ir Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymuose. Šioje darbo dalyje bus analizuojama Lietuvoje vykdomų rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarka pagal rinkimų proceso veiksmų eigą: rinkimų apygardų ir apylinkių sudarymas, rinkimų komisijų formavimas, rinkėjų sąrašų sudarymas, kandidatų kėlimas, rinkimų agitacija, balsavimas, balsų skaičiavimas, rezultatų nustatymas ir jų paskelbimas.

3.1. RINKIMŲ APYGARDŲ IR RINKIMŲ APYLINKIŲ SUDARYMAS

Rinkimams rengti šalies teritorija suskirstoma į rinkimų apygardas ir rinkimų apylinkes. Lietuvos Respublikos teritorijos į vienmandates rinkimų apygardas suskirstymas bei rinkimų apylinkių ribų keitimas tai Vyriausiosios rinkimų komisijos funkcija. Kai kuriose užsienio šalyse (Vokietijoje, Kanadoje) šiam tikslui sudaromos specialios komisijos. Lenkijoje šalies teritoriją į rinkimų apygardas suskirsto Centrinė rinkimų komisija, Vengrijoje – parlamentas, Italijoje – vyriausybė⁴². Rinkimų apygardų sudarymo tvarka reglamentuota Seimo rinkimų įstatymo 9 straipsnyje, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 9 straipsnyje, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 10 straipsnyje. Seimo rinkimams organizuoti ir vykdyti apygardos sudaromos taip:

1. 71 vienmandatė rinkimų apygarda iš bendrą ribą turinčių rinkimų apylinkių, apygardoje rinkėjų skaičius turi būti nuo 0,8 – 1,2 vidutinio rinkėjų visose vienmandatėse rinkimų apygardose skaičiaus. Šiose apygardose pagal mažoritarinę rinkimų sistemą renkamas 71 Seimo narys.

2. Viena daugiamandatė rinkimų apygarda, kurioje balsuoja visi turintys rinkimų teisę Lietuvos Respublikos piliečiai. Šioje apygardoje pagal proporcinę rinkimų sistemą renkama 70 Seimo narių.

Respublikos Prezidento rinkimams organizuoti ir vykdyti sudaromos miestų, rajonų apygardos.

Savivaldybių tarybų rinkimams organizuoti ir vykdyti savivaldybės teritorijoje sudaroma viena daugiamandatė rinkimų apygarda, kurioje balsuoja visi šios savivaldybės aktyviają rinkimų

⁴² ; Авторский коллектив. Сравнительное конституционное право. Москва, 1996. С. 385.

teisę turintys rinkėjai. Savivaldybių tarybų nariai renkami pagal proporcinę rinkimų sistemą, o jų renkama skaičių apsprendžia gyventojų skaičius savivaldybės teritorijoje.

Rinkimams į Europos Parlamentą organizuoti ir vykdyti sudaroma viena daugiamandatė rinkimų apygarda, kurioje balsuoja visi rinkėjai ir pagal proporcinę rinkimų sistemą renkami visi Europos Parlamento nariai nuo Lietuvos Respublikos.

Rinkimų apygardas sudarančių rinkimų apylinkių sąrašus vykdant Seimo rinkimus, miesto, rajono teritorijos suskirstymą į rinkimų apylinkes vykdant Respublikos Prezidento rinkimus skelbia Vyriausioji rinkimų komisija „Valstybės žiniuose“. Vykdamas savivaldybių tarybų rinkimus, Vyriausioji rinkimų komisija, likus iki rinkimų 85 dienoms, privalo paskelbti rinkimų apygardas ir renkamų tarybos narių skaičių, tačiau paskelbimo šaltinis nenurodytas.

Rinkimų apylinkių sudarymo tvarka nustatyta Seimo rinkimų įstatymo 10 straipsnyje, Prezidento rinkimų įstatymo 9 straipsnyje, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 10 straipsnyje, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 11 straipsnyje. Pagal šių straipsnių nuostatas, atsižvelgiant į patogumą atvykti rinkėjui į balsavimo patalpas ir rinkėjų skaičių, rinkimų apylinkės sudaromos padalijus miestų, rajonų teritorijas (Seimo ir Respublikos Prezidento rinkimų atveju) arba savivaldybių teritorijas (Savivaldybių tarybų rinkimų ir rinkimų į Europos Parlamentą atveju). Rinkimų apylinkėse turi gyventi ne daugiau kaip 5000 rinkėjų. Teikimą suskirstyti savivaldybės teritoriją į rinkimų apylinkes Vyriausiajai rinkimų komisijai teikia meras, vykdant savivaldybių tarybų rinkimus – savivaldybės administracijos direktorius. Patvirtintų rinkimų apylinkių sąrašą Vyriausioji rinkimų komisija skelbia „Valstybės žiniuose“, vykdant rinkimus į Europos Parlamentą – „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“. Apylinkių ribos, balsavimo patalpų adresas gali būti keičiami ne vėliau kaip likus 100 dienų iki rinkimų.

Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, ir remiantis Lietuvos Respublikos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo⁴³ 1 straipsnio 3 dalies nuostata, kad valstybės teritorijos administraciniai vienetai yra apskritys ir savivaldybės, bei 4 dalies nuostata, kad gyvenamosios vietovės skirstomos į miesto ir kaimo gyvenamąsias vietas (rajoninis skirstymas nenumatytas), manytina, jog Seimo rinkimų įstatymo 10 straipsnyje ir Prezidento rinkimų įstatymo 9 straipsnyje vartojami žodžiai „miestų ir rajonų“ turėtų būti pakeisti į žodį „savivaldybių“. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad teikimą tvirtinti savivaldybės teritorijos suskirstymą į rinkimų apylinkes Vyriausiajai rinkimų komisijai teikia meras. Pažymėtina tai, kad Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo⁴⁴ 3 straipsnio 3 dalyje nurodyta, jog savivaldybės institucijos – atstovaujamoji institucija, t. y. savivaldybės taryba, ir vykdomoji institucija, t. y. savivaldybės

⁴³ Valstybės žinios. 1994, Nr. 60-1183.

⁴⁴ Valstybės žinios. 1994, Nr. 55-1049; 2000, Nr. 91-2832.

administracijos direktorius, turi vietos valdžios ir viešojo administravimo teises ir pareigas. Todėl manytina, kad teikimą tvirtinti savivaldybės teritorijos suskirstymą Vyriausiajai rinkimų komisijai turėtų teikti ne meras, o savivaldybės administracijos direktorius, kaip nurodyta Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 10 straipsnio 2 dalyje.

3.2. RINKIMŲ KOMISIJOS

Lietuvoje rinkimus vykdo nuolat veikianti Vyriausioji rinkimų komisija, o rinkimų laikotarpiui priklausomai nuo to, ar vyksta Seimo, Respublikos Prezidento, savivaldybių tarybų rinkimai, ar rinkimai į Europos Parlamentą, sudaromos apygardų, miestų, rajonų, savivaldybių, apylinkių, komisijos.

Pagal Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo⁴⁵ (toliau – Vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas) 7 straipsnį Vyriausiąją rinkimų komisiją sudaro Seimas ketveriems metams, tačiau likus iki eilinių Seimo rinkimų ne mažiau kaip 120 dienų ir ne daugiau kaip 140 dienų ši komisija sudaroma iš naujo. Į Vyriausiosios rinkimų komisijos sudėtį, be komisijos pirmininko, aukštąjį universitetinį išsilavinimą turinčių asmenų, kurie burtais nustatomi iš teisingumo ministro ir Lietuvos teisininkų draugijos pasiūlytų kandidatūrų, įtraukiami ir asmenys, pasiūlyti partijų, gavusių Seimo narių mandatų daugiamandatėje rinkimų apygardoje. Nuo vieno daugiamandatėje rinkimų apygardoje iškeltų kandidatų sąrašo (jungtinio sąrašo) partijos (koalicijos) turi teisę į Vyriausiąją rinkimų komisiją pasiūlyti po vieną atstovą. Pagal minėto įstatymo 9 straipsnyje įtvirtintą nuostatą, Seimas ne vėliau kaip per 100 dienų po pirmojo naujai išrinkto Seimo posėdžio patikslina Vyriausiosios rinkimų komisijos sudėtį: atleidžia ir naujai paskiria partijų pasiūlytus komisijos narius, kad joje būtų daugiamandatėje rinkimų apygardoje mandatų gavusių partijų (koalicijų) atstovų.

Vyriausiosios rinkimų komisijos įgaliojimai išvardyti Vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje. Pagrindiniai iš jų: sudaryti apygardų, savivaldybių, miestų, rajonų rinkimų komisijas, kontroliuoti jų veiklą, nagrinėti skundus dėl minėtų komisijų priimtų sprendimų, o prireikus – ir dėl apylinkių rinkimų, nustatyti ir skelbti galutinius rinkimų rezultatus, nustatyti rinkimuose naudojamų dokumentų formas, spręsti ginčus dėl rinkimų agitacijos, tvarkyti rinkimams skirtas valstybės lėšas, organizuoti rinkėjų sąrašų sudarymą ir jų tikslinimą, prižiūrėti, kaip vykdomi rinkimų įstatymai.

Lietuvos Respublikoje apygardų, savivaldybių, miestų, rajonų, apylinkių rinkimų komisijų sudarymo tvarką reglamentuoja rinkimų įstatymai. Pagal Seimo rinkimų įstatymo 15, 17

---

⁴⁵ Valstybės žinios. 2002, Nr. 68-2774.

straipsnių, Prezidento rinkimų įstatymo 13, 15 straipsnių, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 14, 16 straipsnių, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 13, 15 straipsnių nuostatas apygardų, miestų, rajonų, savivaldybių, rinkimų komisijas rinkimų laikotarpiui sudaro Vyriausioji rinkimų komisija ne vėliau kaip likus 74 dienoms iki rinkimų. Apylinkių rinkimų komisijas rinkimų laikotarpiui sudaro apygardų, miestų, rajonų, savivaldybių, rinkimų komisijos ne vėliau kaip likus 45 dienoms iki rinkimų. Apygardų, miestų, rajonų, savivaldybių rinkimų komisijos, likus ne mažiau kaip 65 dienoms iki rinkimų, nustato kiekvienos rinkimų apylinkės komisijos narių skaičių, kuris turi būti kartotinis partijų (jų koalicijų), turinčių teisę siūlyti kandidatūras į rinkimų komisijas, skaičiui.

Į apygardų, miestų, rajonų, savivaldybių rinkimų komisijas po du savo atstovus turi teisę siūlyti partijos, kurios gavo Seimo narių mandatų daugiamandatėje rinkimų apygardoje pagal iškeltų kandidatų sąrašą (jungtinį sąrašą), nuo vieno šio daugiamandatėje rinkimų apygardoje iškeltų kandidatų sąrašo (jungtinio sąrašo). Partijos, jų koalicijos, kurios gavo savivaldybių tarybų narių mandatų per paskutiniuosius savivaldybių tarybų rinkimus pagal iškeltų kandidatų sąrašą (jungtinį sąrašą), turi teisę pasiūlyti į savivaldybių tarybų rinkimų apygardų komisijas po vieną kandidatą. Trys komisijos nariai turi būti asmenys, paskirti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro, Lietuvos teisininkų draugijos ir savivaldybės mero (savivaldybių tarybų rinkimų ir rinkimų į Europos Parlamentą atveju – savivaldybės administracijos direktoriaus).

Apygardų, miestų, rajonų, savivaldybių rinkimų komisijų įgaliojimai nustatyti Seimo rinkimų įstatymo 15 straipsnyje, Prezidento rinkimų įstatymo 14 straipsnyje, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 14 straipsnyje bei Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 15 straipsnyje. Pagal šių straipsnių nuostatas minėtos komisijos praneša savivaldybės teritorijoje gyvenantiems rinkėjams apie rinkimų apylinkių ribas, būstines, darbo laiką, sudaro apylinkių rinkimų komisijas, registruoja rinkimų stebėtojus, sudaro įstaigų, kuriose balsavimo paštu metu veiks specialieji pašto skyriai, sąrašus, surašo apygardos, miesto, rajono, savivaldybės rinkimų komisijos protokolą, svarsto skundus dėl apylinkių rinkimų komisijų priimtų sprendimų bei padarytų veiksmų. Akcentuotina tai, kad pagal Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymą apygardos komisija priima partijų kandidatų į tarybos narius iškėlimo pareiškinius dokumentus, juos tikrina, registruoja kandidatų sąrašus, išduoda įregistruotiems kandidatams pažymėjimus, registruoja sudaromas ir atšaukiamas koalicijas.

Į apylinkių rinkimų komisiją po vienodą skaičių kandidatūrų turi teisę siūlyti kiekviena partija ar jų koalicija, per paskutinius Seimo rinkimus gavusi Seimo narių mandatų daugiamandatėje rinkimų apygardoje, bei partija ar jų koalicija, per paskutinius savivaldybės, kurios teritorijoje yra rinkimų apylinkė, tarybos rinkimus gavusi šios tarybos narių mandatų pagal

iškeltų kandidatų sąrašą (jungtinį sąrašą). Partija kandidatūrų į apylinkių rinkimų komisijų narius sąrašą apygardų, miestų, rajonų, savivaldybių rinkimų komisijai pateikia ne vėliau kaip likus 48 dienoms iki rinkimų.

Apylinkių rinkimų komisijų įgaliojimai nustatyti Seimo rinkimų įstatymo 18 straipsnyje, Prezidento rinkimų įstatymo 16 straipsnyje, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 16 straipsnyje bei Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 17 straipsnyje. Šios komisijos sudaro sąlygas rinkėjams susipažinti su apylinkės rinkėjų sąrašais, nagrinėja skundus dėl sąraše padarytų klaidų, prižiūri, kaip rinkimų apylinkės teritorijoje vyksta balsavimas paštu, pasirūpina, kad laiku būtų parengtos balsavimo patalpos, slapto balsavimo kabinos ir balsadėžės, rinkimų dieną organizuoja balsavimą rinkimų apylinkėje, suskaičiuoja balsus, surašo apylinkės balsų skaičiavimo protokolą, svarsto savo apylinkės rinkėjų ir stebėtojų skundus dėl rinkimų rengimo, balsavimo organizavimo, balsų skaičiavimo, protokolo surašymo ir priima sprendimus.

Pastebėtina, kad Vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas bei rinkimų įstatymai suteikia teisę siūlyti savo atstovus į Vyriausiąją rinkimų komisiją ir į apygardų, miestų, rajonų, savivaldybių rinkimų komisijas tik toms partijoms, kurios gavo Seimo narių mandatų daugiamandatėje rinkimų apygardoje. Galima situacija, kai partija daugiamandatėse rinkimų apygardose Seimo narių mandatų negavo, o šios partijos iškelti kandidatai gavo tiek pat ar net daugiau Seimo narių mandatų vienmandatėse rinkimų apygardose, tačiau tokia partija neturi galimybių dalyvauti formuojant minėtas komisijas. E. Šileikis teigia, kad nei Konstitucijoje, nei Politinių partijų įstatyme politinės partijos neskirstomos į: a) gavusias Seimo narių mandatų vienmandatėse rinkimų apygardose; b) gavusias Seimo narių mandatų daugiamandatėje rinkimų apygardoje. Be to, visi Seimo nariai turi lygias teises, nepaisant to, kokioje apygardoje jie išrinkti: priešingu atveju, anot E. Šileikio, Seime priešais tautos atstovus, išrinktus daugiamandatėje rinkimų apygardoje, turėtų sėdėti tautos atstovai, išrinkti vienmandatėse rinkimų apygardose⁴⁶. Galima sutikti su E. Šileikio nuomone dėl to, kad Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymo⁴⁷ (toliau - Politinių partijų įstatymas) 16 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad „Visos politinės partijos turi lygias teises dalyvauti Respublikos Prezidento, Seimo, savivaldybių tarybų rinkimuose ir rinkimuose į Europos Parlamentą“. Kad būtų užtikrintas lygiateisiškumo principo, įtvirtinto Politinių partijų įstatyme, įgyvendinimas, manytina, jog formuojant rinkimų komisijas teisė siūlyti atstovus į rinkimų komisijas turėtų būti suteikta ir partijoms, gavusioms vienmandatėse rinkimų apygardose Seimo narių mandatų.

Pažymėtina, kad rinkimų komisija Prezidento rinkimų įstatyme vadinama „miesto,

⁴⁶ Šileikis E. Politinių partijų institucionalizavimas. Vilnius, 1997. P. 180.

⁴⁷ Valstybės žinios. 1990, Nr. 29-692; 2004, Nr. 54-1831.

rajono rinkimų komisija“. Atsižvelgiant į motyvus, išdėstytus 3.1 darbo dalyje (žr. 17 p.), ji turėtų būti vadinama „savivaldybės rinkimų komisija“, savivaldybės administracijoje dirbančio karjeros valstybės tarnautojo kandidatūrą į apygardos, miesto, rajono rinkimų komisiją turėtų siūlyti ne meras, kaip nustatyta Seimo rinkimų ir Respublikos Prezidento rinkimų įstatyme, o savivaldybės administracijos direktorius, kaip nustatyta Savivaldybių tarybų rinkimų bei Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymuose.

3.3. RINKĖJŲ SĄRAŠŲ SUDARYMAS

Rinkėjų sąrašų sudarymas užtikrina visuotinę ir lygią rinkimų teisę⁴⁸, tai reiškia, kad kiekvienas rinkimų teisę turintis asmuo turi būti įrašytas į rinkimų sąrašus ir kad niekas negali būti įrašytas į sąrašą kelis kartus. Rinkimų sąrašų sudarymo tvarka reglamentuota Seimo rinkimų, Savivaldybių tarybų rinkimų, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymų ketvirtuosiuose skirsniuose bei Prezidento rinkimų įstatymo trečiajame skirsnyje.

Rinkėjų sąrašai. Pagal Seimo rinkimų įstatymo 25 straipsnį, Prezidento rinkimų įstatymo 23 straipsnį, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 23 straipsnį, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 24 straipsnį rinkimams organizuoti ir vykdyti sudaromi šie rinkėjų sąrašai:

1. Lietuvos Respublikos rinkėjų sąrašas.

2. Vykdamas Seimo rinkimus – vienmandačių rinkimų apygardų sąrašas, vykdamas Respublikos Prezidento rinkimus – miestų, rajonų rinkėjų sąrašai, vykdamas savivaldybių tarybų rinkimus – rinkimų apygardų rinkėjų sąrašai, vykdamas rinkimus į Europos Parlamentą – savivaldybių rinkėjų sąrašas.

3. Rinkėjų apylinkių sąrašai.

Rinkėjų sąrašai sudaromi išankstiniai ir galutiniai ir jie gali būti naudojami tik rinkimams organizuoti ir vykdyti.

Pažymėtina tai, kad kandidatus iškėlusią partijų prašymu rinkimų agitacijos tikslais gali būti sudaromi ir teikiami bendrieji rinkėjų sąrašai. Rinkėjo pageidavimu bendruosiuose sąrašuose gali būti nurodomas tik jo vardas ir pavardė. Partijos neturi teisė teikti šių sąrašų tretiesiems asmenims ir per 30 dienų po galutinių rinkimų rezultatų paskelbimo gautus duomenis privalo sunaikinti.

Įrašymo į Lietuvos Respublikos rinkėjų sąrašą bendroji tvarka. Ši tvarka reglamentuojama Seimo rinkimų 26 straipsnyje, Prezidento rinkimų įstatymo 23-1 straipsnyje,

⁴⁸ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 646; Барбалат П. А., Бочаров С. Н., Василевич Т. А. и др. Конституционное право зарубежных стран. Москва, 2001. С. 200; Авторский коллектив. Сравнительное конституционное право. Москва, 1996. С. 386.

Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 24 straipsnyje bei Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 25 straipsnyje. Pagal šių straipsnių nuostatas į Lietuvos Respublikos rinkėjų sąrašą pagal pilietybę patvirtinančio dokumento (paso) išdavimo duomenis ir gyventojų registrą įrašomi visi rinkimų teisę turintys asmenys. Pagal gyventojų registro duomenis sudaryti sąrašai yra išankstiniai.

Iš Lietuvos Respublikos rinkėjų sąrašo turi būti išbraukiamas: miręs asmuo, turėjęs rinkimų teisę, asmuo, netekęs pilietybės, asmuo, kuriam įsigaliojo teismo sprendimas pripažinti jį neveiksniu. Rinkimuose į Europos Parlamentą iš Lietuvos Respublikos rinkėjų sąrašo taip pat išbraukiami asmenys, nuolat gyvenę Lietuvoje, tačiau netekę Europos Sąjungos valstybės narės pilietybės, taip pat asmenys, patvirtinę, kad balsavimo teise Europos Parlamento rinkimuose naudosis nuo kitos Europos Sąjungos valstybės narės, asmenys, kurie atsisako patvirtinti ar nepatvirtina, kad balsavimo teise naudosis tik nuo Lietuvos Respublikos, bei nuolat gyvenantys Lietuvoje Europos Sąjungos valstybės narės piliečiai, atsisakę deklaruoti ar nedeklaravę, kad jų kilmės valstybėje narėje iš jų neatimta balsavimo teisė.

Rinkėjų sąrašų sudarymą, tikslinimą ir tvarkymą organizuoja Vyriausioji rinkimų komisija, remdamasi savivaldybių bei apylinkių rinkimų komisijų teikiama informacija.

Išankstiniai rinkėjų sąrašai su juose padarytais pakeitimais, gavus Vyriausiosios rinkimų komisijos sutikimą, likus ne daugiau kaip 7 dienoms iki rinkimų, patvirtinami kaip galutiniai sąrašai. Galutinis rinkėjų sąrašas gali būti patikslintas ne vėliau kaip iki rinkimų dienos 18 valandos įrašant rinkėją į papildomą rinkimų apylinkės rinkėjų sąrašą.

Kad būtų išvengta dvigubo balsavimo rinkimuose į Europos Parlamentą, Vyriausioji rinkimų komisija palaiko ryšius su kitų Europos Sąjungos valstybių narių institucijomis, rengiančiomis rinkimus į Europos Parlamentą, ir praneša joms apie jų valstybių piliečių įrašymą į Lietuvos Respublikos rinkėjų sąrašą ar išbraukimą iš jo ir apie Lietuvos Respublikos piliečių, kurie balsuos kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, išbraukimą iš Lietuvos Respublikos rinkėjų sąrašo.

Vienmandatės rinkimų apygardos, miesto, rajono, rinkimų apygardos, savivaldybės rinkėjų sąrašai. Seimo rinkimų 27 straipsnyje, Prezidento rinkimų įstatymo 23-2 straipsnyje, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 25 straipsnyje bei Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 26 straipsnyje nustatyta, kad vienmandatės rinkimų apygardos, miesto, rajono, rinkimų apygardos, savivaldybės rinkėjų sąrašai sudaromi elektroninėje informacijos laikmenoje pagal Lietuvos Respublikos rinkėjų sąrašą ir jame nurodytą paskutinę žinomą rinkėjo gyvenamąją vietą. Juos sudaro Vyriausioji rinkimų komisija ir ne vėliau kaip likus 39 dienoms iki rinkimų perduoda apygardos, miesto, rajono, savivaldybės rinkimų komisijai. Kartu sudaromi ir užsienyje gyvenančių rinkėjų sąrašai (išskyrus savivaldybių tarybų rinkimus), kurie perduodami

Lietuvos Respublikos diplomatinėms atstovybėms. Taip pat sudaromi rinkėjų, kurių gyvenamosios vietos tikslus adresus nežinomas, sąrašai.

Rinkimų apylinkės rinkėjų sąrašai. Rinkimų apylinkės rinkėjų sąrašą pagal apygardos, miesto, rajono, savivaldybės rinkėjų sąrašą ir jame nurodytą rinkėjo gyvenamąją vietą sudaro apygardos, miesto, rajono, savivaldybės rinkimų komisija ir ne vėliau kaip likus 26 dienoms iki rinkimų spausdintą perduoda apylinkės rinkimų komisijai. Taip pat sudaromi ir rinkėjų sąrašai, kurių gyvenamoji vieta nėra tiksliai žinoma. Vykiant Seimo, Respublikos Prezidento bei rinkimus į Europos Parlamentą, rinkėjai – laivų įgulų nariai ir keleiviai, kurie balsavimo paštu laikotarpiu ir rinkimų dieną negali sugrįžti į Lietuvą, įrašomi į rinkimų apylinkės, kurios teritorijoje yra laivo registravimo uosto administracija, rinkėjų sąrašą (Seimo rinkimų 28 straipsnis, Prezidento rinkimų įstatymo 23-3 straipsnis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 27 straipsnis).

Užsienyje esančių Lietuvos Respublikos piliečių įrašymas į rinkėjų sąrašus. Seimo rinkimų įstatymo 33 straipsnyje, Prezidento rinkimų įstatymo 23-8 straipsnyje, Rinkimų į Europos Parlamento rinkimų įstatymo 32 straipsnyje reglamentuota, kad kitose valstybėse esantys Lietuvos Respublikos piliečiai įrašomi į Vilniaus miesto savivaldybės rinkėjų sąrašą, o vykiant Seimo rinkimus – į tos vienmandatės rinkimų apygardos, kurios teritorijoje yra Seimas, rinkėjų sąrašą.

Karių bei pataisos įstaigose esančių rinkėjų įrašymas į rinkėjų sąrašus. Rinkėjai, atliekantys tikrąją karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, įrašomi į rinkėjų apylinkės, kurios teritorijoje jie nuolat gyveno iki pašaukimo, rinkėjų sąrašą. Krašto apsaugos sistemos ir vidaus tarnybos karininkai, puskarininkiai ir liktiniai įrašomi į rinkimų apylinkės, kurios teritorijoje jie nuolat gyvena, rinkėjų sąrašą. Rinkėjai, esantys pataisos įstaigose, areštiniuose ir kardomojo kalinimo vietose, įrašomi į rinkimų apylinkės, kurios teritorijoje jie yra deklaravę gyvenamąją vietą, rinkėjų sąrašą. Jeigu asmuo nėra deklaravęs gyvenamosios vietos, jis gali būti įrašytas į tos apylinkės, kurios teritorijoje yra minėta įstaiga rinkėjų sąrašą. (Seimo rinkimų įstatymo 34 straipsnis, Prezidento rinkimų įstatymo 23-9 straipsnis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 31 straipsnis, Rinkimų į Europos Parlamento rinkimų įstatymo 33 straipsnis).

Rinkėjų sąrašų paskelbimas. Pagal Seimo rinkimų įstatymo 29 straipsnį, Prezidento rinkimų įstatymo 23-4 straipsnį, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 27 straipsnį bei Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 28 straipsnį apylinkės rinkimų komisija ir diplomatinės atstovybės, savivaldybių tarybų rinkimuose – tik apylinkės rinkimų komisija, likus ne mažiau kaip 25 dienoms iki rinkimų, sudaro sąlygas rinkėjams susipažinti su rinkimų apylinkių sąrašu. Draudžiama šiuos sąrašus kopijuoti ar kitaip juos skleisti ir dauginti. Prie įėjimų į rinkimų

komisijos patalpas turi būti nurodyta informacija apie komisijos darbo laiką, telefonai, kuriais rinkėjai gali pasitikslinti, ar jie įrašyti į sąrašus. Pasibaigus rinkėjų pažymėjimų įteikimo terminui, rinkimų apylinkės budėjimo laikas, telefonai turi būti paskelbti ir daugiabučių namų laiptinėse. Pažymėtina tai, kad Lietuvos Respublikos Seimo rinkėjų sąrašo sudarymo ir rinkėjo pažymėjimo įteikimo tvarkoje, patvirtintoje Vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. rugpjūčio 10 d. sprendimu Nr. 241⁴⁹, nustatyta, jog telefonu 1855 teikiama informacija, esanti rinkėjų sąrašuose, taip pat informacija apie rinkimų komisijų darbo laiką, jų telefonus, adresus. Rinkimų įstatymų nuostata, išakmiai nurodanti informacijos apie rinkimų apylinkės budėjimo laiką ir telefonus paskelbimą daugiabučių gyvenamųjų namų laiptinėse, autoriaus nuomone, yra kritikuotina dėl jos praktinio įgyvendinimo, be to, sudaromos išskirtinės sąlygos daugiabučių namų gyventojams, nes tokios informacijos skelbimas individualių namų gyventojams rinkimų įstatymuose nenumatytas. Autoriaus nuomone, pakaktų visuomenės informavimo priemonėse skelbti telefono numerį, kuriuo teikiama informacija yra visiems vienoda ir visiems vienodai prieinama.

Skundai dėl rinkimų sąrašų. Sąrašų apskundimo tvarka reglamentuota Seimo rinkimų įstatymo 36 straipsnyje, Prezidento rinkimų įstatymo 23-11 straipsnyje, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 33 straipsnyje bei Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 35 straipsnyje. Skundai dėl rinkėjų sąraše padarytų klaidų likus ne mažiau kaip 7 dienoms iki rinkimų pateikiami apylinkės rinkimų komisijai. Skundą paduoti gali rinkėjas arba partijos atstovas rinkimams. Apylinkės rinkimų komisija skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per 2 dienas, jeigu iki rinkimų liko ne mažiau kaip 10 dienų, o šios komisijos sprendimas gali būti apskūstas per 3 dienas atitinkamos apygardos administraciniam teismui. Teismas skundą privalo išnagrinėti per 2 dienas, vykdant Respublikos Prezidento rinkimus – per 3 dienas.

Sudarius rinkėjų sąrašus, rinkėjui išduodamas rinkimų komisijos pirmininko pasirašytas rinkėjo pažymėjimas, kuriame nurodoma, kurios rinkimų apylinkės rinkėjų sąraše jis yra įrašytas. Savo rinkėjo pažymėjimą gali atsispausdinti ir pats rinkėjas elektroninėmis ryšio priemonėmis. Jų atsispausdinimo tvarka detalizuojama Vyriausiosios rinkimų komisijos nustatytoje tvarkoje.

3.4. KANDIDATŲ KĖLIMAS

Tai vienas iš svarbiausių rinkimų kampanijos etapų, kadangi tuo metu nustatomi asmenys (jų sąrašai), iš kurių bus išrinkti(-as) Respublikos Prezidentas, Seimo, savivaldybių tarybų nariai bei nariai į Europos Parlamentą. Kandidatų iškėlimo tvarką reglamentuoja Seimo rinkimų įstatymo 37–45 straipsniai, Prezidento rinkimų įstatymo 32–34 straipsniai, Rinkimų į

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausioji rinkimų komisija – <http://www.vrk.lt/>; prisijungimo laikas: 2004-10-04.

Europos Parlamentą įstatymo 36–44 straipsniai, Savivaldybių tarybų įstatymo 34–42 straipsniai.

Pagal minėtų įstatymų straipsnių nuostatas politinė partija, įregistruota pagal Politinių partijų įstatymą ne vėliau kaip likus 65 dienoms iki rinkimų, gali kelti:

1. Kandidatus į Seimo narius daugiamandatėje rinkimų apygardoje pateikdama kandidatų sąrašą ir kandidatus vienmandatėse rinkimų apygardose.

2. Kandidatus į Europos Parlamentą pateikdama kandidatų sąrašą.

3. Kandidatus į Savivaldybių tarybų narius pateikdama kandidatų sąrašą.

Politinės partijos pretendentes būti kandidatais į Respublikos Prezidentus gali ne tik kelti, bet ir remti.

Pretendentais būti kandidatais Respublikos Prezidentu gali išsikelti pavieniai asmenys, jeigu jų išsikėlimą paremia ne mažiau kaip 20 tūkstančių rinkėjų. Kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, kuris gali būti renkamas Seimo nariu, gali išsikelti save kandidatu, į Seimo narius vienmandatėje rinkimų apygardoje, jeigu jo išsikėlimą paremia ne mažiau kaip 1000 tos apygardos rinkėjų. Pavyzdžiui Belgijoje užtenka, kad vienas rinkėjas kandidatą pasiūlytų, o kitas – paremtų. Anglijoje kandidatas turi surinkti 10 piliečių parašų, Kanadoje kandidatą turi paremti 25 rinkėjai. Vokietijoje ir Danijoje tautinių mažumų partijos, keliančios savo kandidatus neturi surinkti nustatyto rinkėjų parašų skaičiaus⁵⁰.

Pagal rinkimų įstatymus dvigubas kandidatavimas draudžiamas. Tai reiškia, kad kiekvienas kandidatas į Seimo narius gali būti įrašytas tik į vienos partijos iškeltų kandidatų sąrašą daugiamandatėje rinkimų apygardoje. Asmuo, įrašytas į kandidatų sąrašą daugiamandatėje rinkimų apygardoje, turi teisę tuo pat metu būti iškeltas kandidatu į Seimo narius ir vienoje vienmandatėje rinkimų apygardoje. Jeigu asmuo yra davęs sutikimą būti įrašytas daugiau kaip į vienos partijos iškeltų kandidatų sąrašą daugiamandatėje rinkimų apygardoje arba yra davęs sutikimą būti iškeltas daugiau kaip vienoje vienmandatėje rinkimų apygardoje, jis išbraukiamas iš visų kandidatų sąrašų daugiamandatėje ir visose vienmandatėse rinkimų apygardose (Seimo rinkimų įstatymo 42 straipsnis).

Kiekvienas kandidatas į Europos Parlamento narius gali būti įrašytas tik į vieną kandidatų sąrašą Lietuvos Respublikoje ir būti kandidatu tik vienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje vienų rinkimų į Europos Parlamentą metu. Priešingu atveju, asmuo išbraukiamas iš visų kandidatų sąrašų ir panaikinama jo registracija kandidatu. Kad būtų išvengta dvigubo kandidatavimo, Vyriausioji rinkimų komisija palaiko ryšius su kitų Europos Sąjungos valstybių narių institucijomis, rengiančiomis rinkimus ar atsakingomis už kandidatų registravimą rinkimams į Europos Parlamentą, praneša joms apie jų valstybių piliečių registravimą kandidatais

⁵⁰ Авторский коллектив. Сравнительное конституционное право. Москва, 1996. С. 391.

ir kaupia informaciją apie Lietuvos Respublikos piliečių registravimą kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse kandidatais į Europos Parlamento narius (Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 41 straipsnis).

Kiekvienas kandidatas į savivaldybės tarybos narius gali būti įrašytas tik į vienos partijos, politinės organizacijos iškeltų kandidatų sąrašą rinkimų apygardoje. Jeigu asmuo yra įrašytas daugiau kaip į vienos partijos, politinės organizacijos iškeltų kandidatų sąrašą arba yra iškeltas daugiau kaip vienoje rinkimų apygardoje, Vyriausioji rinkimų komisija pareikalauja iš jo pasirinkti, kuriame iškeltų kandidatų sąrašė jis norėtų balotiruotis. Jeigu likus 35 dienoms iki rinkimų kandidatas raštu nepraneša savo pasirinkimo, jis išbraukiamas iš visų kandidatų sąrašų (Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 39 straipsnis).

Kandidatų sąrašų sudarymas. Kandidatai sąrašuose turi būti surašyti pagal partijos nustatytą eilę. Pažymėtina tai, kad kandidatų į Seimo narius daugiamandatėje apygardoje, kandidatų į Europos Parlamentą sąrašai bei kandidatai vienmandatėse apygardose turi būti patvirtinti partijos suvažiavimo ar konferencijos, jeigu partijos įstatuose nenumatyta kitaip. Pagal Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymą kandidatų į savivaldybių tarybų narius sąrašų tvirtinti nereikalaujama. Galima sutikti su E. Šileikio nuomone, jog įstatymas turi įsakmiai reikalauti, kad partijos kandidatų sąrašą tvirtintų partijos suvažiavimas, kadangi partijos kandidatų sąrašo sudarymas turi įtakos rinkimų baigčiai. „<...> išvelgiant partijų rinkimų sąrašų ir rinkimų baigties (bei Seimo sudėties) ryšį, manytina, kad rinkimų visuotinumas ir lygybė <...> iš esmės turėtų galioti ir tvirtinant rinkimų sąrašą: visuotinumo principas reikalauja, kad kuo daugiau politinės partijos narių galėtų daryti įtaką partijos kandidatų sąrašo sudėčiai. O lygybės principas – kad politinės partijos nariai turėtų kiek galima lygias galimybes tvirtinti kandidatų sąrašą, t. y. kad toks sąrašas nebūtų subjektyviai ir savavališkai tvirtinamas vadovaujančio organo sprendimu“.⁵¹

Kandidatų sąrašė negali būti:

1. Kandidatų į Seimo narius mažiau kaip 25 ir daugiau kaip 141 kandidatas.
2. Kandidatų į Europos Parlamento narius mažiau kaip 5 ir daugiau kaip 26.
3. Kandidatų į Savivaldybių tarybų narius mažiau kaip 10 ir du kartus daugiau kaip toje apygardoje nustatytas mandatų skaičius.

Pagal Konstitucijos 79 straipsnio 2 dalies nuostatą kandidatų į Respublikos Prezidentus skaičius neribojamas.

Kandidatų sąrašų sujungimas. Seimo rinkimų įstatymo 43 straipsnyje, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 42 straipsnyje, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 40 straipsnyje nurodyta, kad iki pareiškinių dokumentų pateikimo pabaigos (34 dienos iki rinkimų), o vykdant

---

⁵¹ Šileikis E. Politinių partijų institucionalizavimas. Vilnius, 1997. P. 181-182.

savivaldybių tarybų rinkimus – likus ne mažiau kaip 35 dienoms iki rinkimų, kelios partijos gali sujungti savo kandidatų sąrašus. Tam jos privalo Vyriausiajai rinkimų komisijai pateikti pareiškimą dėl kandidatų sąrašų sujungimo ir nurodyti koalicijos pavadinimą. Taip pat pateikiamas jungtinis sąrašas, kuriame kandidatai surašyti iš naujai sudarytos eilės, ir dokumentas, patvirtinantis, kad yra sumokėtas rinkimų užstatas sujungti kandidatų sąrašus. Jungtinis sąrašas laikomas vienu sąrašu. Ta pati partija negali dalyvauti daugiau kaip vienoje koalicijoje.

Rinkimų užstatas. Norint įregistruoti kandidatų sąrašą ar kandidatą rinkimams, reikia įnešti rinkimų užstatą. „Tai yra tam tikras saugiklis, kad asmenys rinkimų kampanija nesinaudotų tik savireklamos tikslais“⁵².

Seimo rinkimų įstatymo 41 straipsnyje nustatyta, kad rinkimų užstatas vienam kandidatui į Seimo narius įregistruoti vienmandatėje rinkimų apygardoje yra lygus paskutinio paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio (toliau – VMDU) 1 dydžiui. Įregistruojant vieną naują kandidatą vienmandatėje rinkimų apygardoje vietoj kandidato, kurio pareiškiniai dokumentai buvo atšaukti arba jis juos atšaukė pats, užstato dydis – 1 VMDU. Rinkimų užstatas vienam kandidatų į Seimo narius sąrašui įregistruoti daugiamandatėje rinkimų apygardoje yra 20 VMDU dydžių. Pakeičiant vieno kandidato vietą sąrašė, įrašant į sąrašą naują kandidatą, užstato dydis – 1 VMDU, sujungiant kandidatų sąrašus – po 0,3 VMDU už kiekvieną sujungiamą sąrašą.

Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 40 straipsnyje vienam kandidatų sąrašui įregistruoti nustatytas toks pat rinkimų užstato dydis kaip vienam kandidatų į Seimo narius sąrašui įregistruoti daugiamandatėje rinkimų apygardoje - VMDU 20 dydžių.

Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 38 straipsnyje rinkimų užstatas vienam kandidatų į tarybos narius sąrašui įregistruoti rinkimų apygardoje yra paskutinio paskelbto šalies 1 VMDU dydžio. Rinkimų užstatas pakeisti vieno kandidato vietą sąrašė, įrašyti į sąrašą naują kandidatą – 0,5 VMDU, sujungti kandidatų sąrašus – po 0,3 VMDU už kiekvieną sujungiamą sąrašą.

Pagal Seimo ir Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymus rinkimų užstatai įregistruoti kandidatų sąrašą nustatomi du kartus didesni tai partijai, kuri paskutiniuose Seimo arba savivaldybių tarybų rinkimuose buvo iškėlusį kandidatus arba kandidatų sąrašą (sąrašus) ir nepateikė spaudoje paskelbtos ataskaitos apie lėšų šaltinius ir naudojimą rinkimų agitacijai kopijos. Tačiau už tai, kad ataskaitoje nepateikti (ar neteisingai pateikti) visi lėšų šaltiniai, sankcija nenumatyta. Pažymėtina, kad pagal Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 40 straipsnio 2 dalies nuostatą rinkimų užstatas vienam kandidatų sąrašui įregistruoti nustatomas tris

---

⁵² Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 649.

kartus didesnis partijai, kuri per paskutinius trejus Seimo, Europos Parlamento arba savivaldybių tarybų rinkimus nepateikė laiku lėšų šaltinių ir jų naudojimo rinkimų agitacijai galutinių ataskaitų arba jei buvo nustatyta, kad ataskaitose nėra nurodyti visi lėšų šaltiniai ar visos rinkimų agitacijos išlaidos. Autoriaus nuomone, ši nuostata turėtų būti įrašyta ir į Seimo bei Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymus.

Vyriausioji rinkimų komisija grąžina rinkimų užstatą jį sumokėjusiai partijai per 40 dienų po galutinių rinkimų rezultatų paskelbimo, kai:

1. Iškeltas kandidatas į Seimo narius išrinktas Seimo nariu vienmandatėje apygardoje.
2. Iškeltų kandidatų sąrašas (jungtinis sąrašas) įgijo teisę dalyvauti paskirstant mandatus į Europos Parlamentą bei savivaldybių tarybų narius ar į Seimo narius daugiamandatėje rinkimų apygardoje ir spaudoje yra paskelbta ataskaita apie lėšų šaltinius ir naudojimą rinkimų agitacijai.

Negrąžintini užstatai pervedami į valstybės biudžetą.

Pagal Prezidento rinkimų įstatymo 32 straipsnio 2 dalį pretendentas būti kandidatu į Respublikos Prezidentus turi sumokėti 5 VMDU dydžių užstatą. Užstatas yra grąžinamas jį sumokėjusiam asmeniui po rinkimų, jeigu jų metu kandidatas į Respublikos Prezidentus gavo daugiau kaip 7 procentus balsavime dalyvavusių rinkėjų balsų. Pažymėtina, kad Prezidento rinkimų įstatyme nenurodyta, per kiek laiko grąžinamas rinkimų užstatas bei kur pervedami negrąžintini rinkimų užstatai.

Kandidatų iškėlimo pareiškiniai dokumentai. Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnyje, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 37 straipsnyje, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 35 straipsnyje bei Prezidento rinkimų įstatymo 32 straipsnyje nustatyta, kad keldamos kandidatus partijos turi pateikti Vyriausiajai rinkimų komisijai pareiškinius dokumentus. Konkretus šių dokumentų sąrašas pateikiamas minėtuose rinkimų įstatymų straipsniuose.

Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 35 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kokius pareiškinius dokumentus partija turi pateikti apygardos rinkimų komisijai.

Asmuo, nusprendęs išsikelti kandidatu į Seimo narius, apygardos rinkimų komisijai pateikia dokumentus, įvardytus Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 2 dalyje. Apygardos rinkimų komisija tokiam asmeniui per 3 dienas išduoda vardinius parašų rinkimo lapus, kuriuos kandidatas turi grąžinti apygardos rinkimų komisijai ne vėliau kaip likus 40 dienų iki rinkimų. Apygardos rinkimų komisija per 7 dienas turi patikrinti parašų rinkimo lapus ir jeigu nenustato jokių trūkumų, teikia Vyriausiajai rinkimų komisijai registruoti asmenį kandidatu į Seimo narius.

Pareiškinių dokumentų įteikimas pradedamas likus 65 dienoms ir baigiamas 17 valandą likus 34 dienoms iki rinkimų. Dokumentai, įteikti pasibaigus pareiškinčių dokumentų pateikimo terminui, negali būti pripažįstami pareiškiniais dokumentais (Seimo rinkimų įstatymo 38

straipsnio 5 dalis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 37 straipsnio 3 dalis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 35 straipsnio 5 dalis).

Pareiškimas apie asmens dalyvavimą rinkimuose kandidatu į Respublikos Prezidentus skiriasi nuo pareiškinių dokumentų pateikimo keliant kandidatus į Seimo, Europos Parlamento, savivaldybių tarybų narius. Pagal Prezidento rinkimų įstatymo 32 straipsnį jeigu pretendenta būti kandidatu į Respublikos Prezidentus iškelė politinės partijos, jų sprendimas Vyriausiajai rinkimų komisijai pateikiamas raštu. Pretendentas būti kandidatu į Respublikos Prezidentus Vyriausiajai rinkimų komisijai pateikia dokumentus, nurodytus Prezidento rinkimų įstatymo 32 straipsnio 2 dalyje, bei raštu privalo pranešti informaciją, nurodytą minėto straipsnio 3 dalyje. Vyriausioji rinkimų komisija, gavusi pareiškimą, per 3 dienas turi patikrinti, ar pretendentas būti kandidatu į Respublikos Prezidentus atitinka Konstitucijos 78 straipsnyje bei Prezidento rinkimų įstatyme keliamus reikalavimus būti kandidatu į Respublikos Prezidentus, ir priima sprendimą išduoti parašų rinkimo lapus arba jų neišduoti. Sprendimas neišduoti parašų rinkimo lapų gali būti skundžiamas Vyriausiajam administraciniam teismui per 3 dienas nuo sprendimo priėmimo. Likus ne mažiau kaip 45 dienoms iki rinkimų, pretendentai būti kandidatais į Respublikos Prezidentus privalo pateikti Vyriausiajai rinkimų komisijai jos išduotus rinkėjų parašų rinkimo lapus su ne mažiau kaip 20 tūkstančių rinkėjų parašų, gyventojų pajamų mokesčių bei turto deklaracijų pagrindinių duomenų išrašus, gali pateikti pažymą apie savo sveikatos būklę. Vyriausioji rinkimų komisija ne vėliau kaip per 10 dienų patikrina, ar parašų rinkimo lapai teisingai užpildyti. Jeigu trūkumų nerandama, Vyriausioji rinkimų komisija privalo per 24 valandas įregistruoti asmenį kandidatu į Respublikos Prezidentus. Atsisakymas įregistruoti asmenį kandidatu gali būti apskundžiamas per 3 dienas Vyriausiajam administraciniam teismui.

Kandidatų registravimas. Pagal Seimo rinkimų įstatymo 39 straipsnį, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 38 straipsnį, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnį prasidėjus kandidatų sąrašų pateikimo terminui, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija (toliau – Teisingumo ministerija) per vieną dieną Vyriausiosios rinkimų komisijos reikalavimu oficialiai patvirtina, kokios partijos yra įregistruotos, kokių partijų veikla yra sustabdyta ar nutraukta. Akcentuotina ir tai, kad Politinių partijų įstatymo⁵³ 8 straipsnio 8 dalyje nustatyta, jog partijos, ketinančios dalyvauti rinkimuose, ne vėliau kaip prieš 65 dienas iki pirmųjų tais metais vyksiančių rinkimų Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) nustatyta tvarka privalo pateikti Teisingumo ministerijai savo narių sąrašus. Teisingumo ministerija praneša Vyriausiajai rinkimų komisijai, kad politinės partijos narių skaičius atitinka Politinių partijų įstatymo 5 straipsnio 3 dalyje nurodytą skaičių – ne mažiau kaip 1000 narių. Vyriausybė 2004 m.

---

⁵³ Valstybės žinios. 1990, Nr.29-692; 2004, Nr.54-1831.

birželio 25 d. nutarimu Nr. 800 „Dėl politinių partijų, ketinančių dalyvauti rinkimuose, narių sąrašų pateikimo taisyklių patvirtinimo“⁵⁴ nustatė politinių partijų, ketinančių dalyvauti rinkimuose, narių sąrašų pateikimo Teisingumo ministerijai tvarką.

Gavusi partijos pareiškinius dokumentus, Vyriausioji rinkimų komisija turi ne vėliau kaip kitą darbo dieną kreiptis į Teisingumo ministeriją dėl partijos registracijos fakto ir įstatų galiojimo patvirtinimo. Teisingumo ministerija per 2 dienas turi duoti rašytinį atsakymą ir pateikti Vyriausiajai rinkimų komisijai galiojančių įstatų nuorašą. Vyriausioji rinkimų komisija, patikrinusi pateiktus partijų ir save iškėlusių kandidatų pareiškinius dokumentus ir nustačiusi, kad jie atitinka rinkimų įstatymų keliamus reikalavimus, per 10 dienų nuo pareiškinų dokumentų pateikimo, bet ne vėliau kaip likus 31 dienai iki rinkimų, turi priimti sprendimą dėl kandidato registravimo.

Pagal Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 34 straipsnyje įtvirtintas nuostatas pretendentai būti kandidatais į Respublikos Prezidentus kandidato statusą įgyja juos įregistravus Vyriausiojoje rinkimų komisijoje ir oficialaus leidinio „Valstybės žinios“ priede „Informaciniai pranešimai“ paskelbus visų asmenų, įregistruotų kandidatais į Respublikos Prezidentus, sąrašą. Šį sąrašą Vyriausioji rinkimų komisija turi paskelbti likus iki rinkimų ne mažiau kaip 30 dienų ir ne vėliau kaip per 24 valandas nuo sąrašo paskelbimo išduoti kandidatui į Respublikos Prezidentus pažymėjimą.

Likus ne mažiau kaip 30 dienų iki rinkimų į Seimą ar į Europos Parlamentą, Vyriausioji rinkimų komisija „Valstybės žiniuose“ paskelbia rinkimuose dalyvaujančių partijų ir koalicijų kandidatų sąrašus, kandidatų sąrašams burtais suteiktus rinkimų numerius, šių sąrašų kandidatų rinkimų numerius, taip pat vienmandatėse rinkimų apygardose iškeltus kandidatus. Pažymėtina, kad per savivaldybių tarybų rinkimus Vyriausioji rinkimų komisija, likus 30 dienų iki rinkimų, paskelbia tik rinkimuose dalyvaujančių partijų sąrašą ir joms burtais suteiktus rinkimų numerius, o rinkimuose dalyvaujančių partijų kandidatų sąrašus (jungtinius sąrašus), likus ne mažiau kaip 18 dienų iki rinkimų, paskelbia apygardos rinkimų komisija. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad paskelbimo šaltinis įstatyme nenurodytas.

Vyriausioji rinkimų komisija kandidatų į Seimo, Europos Parlamentą, savivaldybių tarybas pažymėjimus su juose įrašytais kandidatų rinkimų numeriais perduoda atstovui rinkimams.

Teisė atšaukti ar papildyti pareiškinius dokumentus. Partija ar rinkimų koalicija, taip pat pilietis, iškeltas ar save išsikėlęs kandidatu į Seimo narius vienmandatėje rinkimų apygardoje arba politinės partijos sąrašė, bet kuriuo metu patys gali paskelbti savo pareiškinius dokumentus

---

⁵⁴ Valstybės žinios. 2004, Nr. 100-3723.

visiškai ar iš dalies atšauktais, tačiau ne vėliau kaip likus 25 dienoms iki rinkimų. Partija ar rinkimų koalicija Vyriausiajai rinkimų komisijai tai praneša pareiškimu, pilietis – pareiškimu, patvirtintu notarine tvarka, ir apie tai yra informuojami atitinkami atstovai rinkimams Vyriausiojoje rinkimų komisijoje (Seimo rinkimų įstatymo 44 straipsnio 1 dalis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 43 straipsnio 1 dalis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 41 straipsnio 1 dalis).

Atšaukus pareiškinį dokumentus, rinkimų užstatas gali būti grąžinamas tik po rinkimų, jeigu jis tampa grąžintinu (užstato grąžinimo sąlygos aptartos 28 p.). Pastebėtina, kad Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 43 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad rinkimų užstatas negrąžinamas ne tik tais atvejais, kurie buvo aptarti, bet ir tuomet, kai panaikinta viso kandidatų sąrašo registracija, arba kai dėl pareiškiniu dokumentų trūkumų arba dėl jų pavėluoto pateikimo neįregistruotas kandidatų sąrašas.

Iki pareiškiniu dokumentu įteikimo laiko pabaigos, t. y. iki 17 valandos, likus 34 dienoms iki rinkimų į Seimą ir į Europos Parlamentą, papildomai galima teikti naujus pareiškinį dokumentus keičiant kandidatų sąrašo eilę arba keliant naujus kandidatus į Seimo narius vienmandatėse rinkimų apygardose. Pažymėtina, kad Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 41 straipsnyje, kuriame reglamentuota pareiškiniu dokumentu atšaukimo bei papildymo tvarka, nurodyta, kad papildomai naujus pareiškinį dokumentus, keičiant kandidatų sąrašo eilę arba keliant naujus kandidatus, galima teikti ne vėliau kaip likus 25 dienoms iki rinkimų.

Jeigu pareiškinį dokumentus atšaukia partija, esanti koalicijoje, tai jos išskelti kandidatai išbraukiami iš jungtinio kandidatų sąrašo, ir jeigu koalicijos pavadinime yra nuoroda į jos pavadinimą, keičiamas koalicijos pavadinimas. Šiuo atveju būtina raštu informuoti koalicijos partnerių atstovus rinkimams Vyriausiojoje rinkimų komisijoje. Jeigu atšaukus rinkimų pareiškinį dokumentus koalicijos kandidatų sąrašė lieka tik vienos partijos išskelti kandidatai, jie rinkimuose dalyvauja tik kaip šios partijos kandidatai (Seimo rinkimų įstatymo 44 straipsnio 2 dalis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 43 straipsnio 3 dalis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 41 straipsnio 2 dalis).

Jeigu atšaukus pareiškinį dokumentus ar anuliavus kandidatų registravimą, kandidatų į Seimo narius sąrašė (jungtiniame sąrašė) lieka mažiau kaip 20 kandidatų, kandidatų į Europos Parlamentą sąrašė (jungtiniame sąrašė) – 5 kandidatai, kandidatų į savivaldybių tarybas sąrašė – 10 kandidatų, anuliuojamas visas šio sąrašo kandidatų registravimas (Seimo rinkimų įstatymo 44 straipsnio 3 dalis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 43 straipsnio 4 dalis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 41 straipsnio 3 dalis).

Pagal Prezidento rinkimų įstatymą teisė atšaukti pareiškinį dokumentus partijai,

iškėlusiai pretendentą būti kandidatu į Respublikos Prezidentus, nesuteikiama. Pagal šio įstatymo 32 straipsnio 6 dalį tai padaryti gali tik kandidatas į Respublikos Prezidentus likus ne mažiau kaip 15 dienų iki rinkimų.

Partija ar kandidatas, išsikėlęs save į Seimo narius pagal Seimo rinkimų įstatymo 40 straipsnį, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 39 straipsnį, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 37 straipsnį, gali turėti rinkimams atstovus, kurie Vyriausiojoje ar apygardos, savivaldybės rinkimų komisijoje visais klausimais atstovauja kandidatui ar jį tam įgaliojusiai partijai. Rinkimų komisijos posėdžiuose atstovai rinkimams turi patarimojo balso teisę ir teisę pareikšti atskirąją nuomonę visais svarstomais klausimais. Atstovas rinkimams atitinkamoje rinkimų teritorijoje, kurios rinkimų komisijoje jis įgaliotas atstovauti, turi visas rinkimų stebėtojo teises. Asmuo, įregistruotas kandidatu į Respublikos Prezidentus, turi teisę turėti patikėtinį(-ius), kuris turi teisę atstovauti kandidatui į Respublikos Prezidentus susitikimuose su rinkėjais, visuomenės informavimo priemonėse, rinkti lėšas rinkimams finansuoti.

3.5. RINKIMŲ AGITACIJA

Rinkimų agitacijos kampanija prasideda nuo kandidatų į Respublikos Prezidentus, Seimo ar Europos Parlamentą narius paskelbimo bei nuo savivaldybių tarybų rinkimuose dalyvaujančių partijų sąrašo paskelbimo. Jos metu „rinkėjai susipažįsta su kandidatais ir jų priešrinkiminėmis platformomis, o <...> partijos vykdo priešrinkiminę agitaciją ir propagandą. Taip norima paveikti visuomenės nuomonę ir rinkėjų elgesį konkrečių kandidatų ir politinių partijų naudai. Rinkimų kampanija reikalinga tam, kad rinkėjai nuspręstų, už kurią politinę partiją ar konkretų kandidatą jie balsuos per rinkimus“⁵⁵. Pasak E. Šileikio, „tikrovėje ši kampanija apima įvairialypį ir kartu kryptingą procesą – tinkamiausių rinkimų kampanijos vadovų paiešką, agitacinių stendų, plakatų ruošimą ar užsakymą ir gamybą, reklaminių siužetų televizijoje ir radijuje transliavimą, kolektyvinių kreipimusių ar individualių straipsnių publikavimą, patalpų užsakymą ir susitikimus su rinkėjais, ir t. t. Todėl galima teigti, kad įstatymų leidėjas, vartodamas rinkimų kampanijos sąvoką, omenyje turi politinių partijų <...> konkurenciją dėl rinkėjų balsų“⁵⁶. Pagal Lietuvos Respublikos rinkimų įstatymus rinkimų agitacija gali būti įvairių formų ir būdų, išskyrus tuos, kurie pažeidžia Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus (Seimo įstatymo 50 straipsnio 2 dalis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 49 straipsnio 2 dalis, Prezidento rinkimų įstatymo 41 straipsnio 2 dalis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 47 straipsnio 2 dalis).

⁵⁵ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 650.

⁵⁶ Šileikis E. Politinių partijų institucionalizavimas. Vilnius, 1997. P. 183.

Remiantis Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. rugpjūčio 23 d. priimto Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 2 straipsnio 21 punktu⁵⁷, rinkimų agitacija – rinkimų agitacijos kampanijos laikotarpiu politinei reklamai skleisti skirta veikla, kuria siekiama paveikti rinkėjų motyvaciją balsuojant rinkimuose. Pagal šio įstatymo 4 straipsnio 3 dalį rinkimų agitacijos kampanijos laikotarpis – sudėtinis politinės kampanijos laikotarpio etapas, prasidedantis paskelbus kandidatus (kandidatų sąrašus) ir pasibaigiantis prasidėjus įstatymų nustatytam terminui, kurio metu draudžiama rinkimų agitacija. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad savivaldybių rinkimuose rinkimų agitacija prasideda paskelbus rinkimuose dalyvaujančių partijų, bet ne kandidatų sąrašus. Rinkimų agitacijos sąvoka išaiškiniame vartojama svarbi nagrinėjamai temai sąvoka – politinė reklama. Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 2 straipsnio 10 punkte ši sąvoka apibrėžiama taip: politinė reklama – valstybės politiko, politinės partijos, jos nario, politinės kampanijos dalyvio vardu ir (ar) interesais bet kokia forma ir priemonėmis už užmokestį ar kitokį atlygį arba kaip auka viešai skleidžiama informacija, kuria siekiama paveikti rinkėjų motyvaciją balsuojant rinkimuose ar referendume arba kurios skleidimu siekiama propaguoti politinę partiją, jos narį ar kandidatą.

Naudojimosi valstybinėmis visuomenės informavimo priemonėmis sąlygos ir tvarka. Kandidatų sąrašus į Seimo, Europos Parlamentą, savivaldybių tarybos narius iškėlusioms partijoms, kandidatams vienmandatėse rinkimų apygardose suteikiama teisė nemokamai naudotis valstybinėmis visuomenės informavimo priemonėmis. Rinkimų agitacijai skirtų laidų rengimo taisyklės patvirtina, konkrečią Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos laidų trukmę ir laiką nustato Vyriausioji rinkimų komisija, suderinusi su Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos vadovais. Ji taip pat paskirsto laidų laiką taip, kad nebūtų pažeisti šie lygiateisiškumo principai: tarp kandidatų sąrašų daugiamandatėje rinkimų apygardoje; tarp vienmنداčių rinkimų apygardų; tarp kandidatų vienmandatėje rinkimų apygardoje. Kiekvienam kandidatų į Seimo ir į Europos Parlamentą narius sąrašui skiriama ne mažiau kaip po vieną valandą visuomeninio (nacionalinio) radijo ir po tiek pat televizijos laiko debatams su kito ar kitų kandidatų sąrašų atstovais. Debatuose dalyvaujančių kandidatų sąrašų atstovų grupės (2 ir daugiau) sudaromos tarpusavio susitarimu, o jeigu jo nėra, – burtais (Seimo rinkimų įstatymo 51 straipsnio 1 dalis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 50 straipsnio 1 dalis). Kiekvienai kandidatų į savivaldybių tarybas keliančiai partijai skiriama ne mažiau kaip po 20 minučių radijo ir televizijos laiko ir pridedama laiko proporcingai iškeltų kandidatų sąrašų skaičiui (Savivaldybių rinkimų įstatymo 48 straipsnio 1 dalis). Kiekvienam kandidatui, iškeltam arba išsikėlusiam vienmandatėje rinkimų apygardoje,

---

⁵⁷ Valstybės žinios. 2004, Nr. 135-4894.

skiriama ne mažiau kaip po 5 minutes visuomeninio (nacionalinio) radijo laiko. Šiose radijo laidose kandidatai kalba debatuose, rengiamuose atitinkamos vienmandatės rinkimų apygardos kandidatams. Jeigu laidoje dalyvauja tik vienas kandidatas, jis diskutuoja su laidos vedėju.

Vyriausioji rinkimų komisija 2004 m. rugsėjo 9 d. sprendimu Nr. 321⁵⁸ patvirtino Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos laidų, skirtų Seimo rinkimams, agitacijai, rengimo taisykles, kurios apibrėžia Seimo rinkimų kandidatų dalyvavimo Lietuvos radijo ir televizijos laidose tvarką, laidų transliavimo trukmę, datą, laiką, dalyvių skaičių, apribojimus. Pagal šios tvarkos 32 punkto nuostatą kandidatas į Seimo narius rinkimų agitacijos metu negali rengti reportažų, komentarų, interviu, vesti žinių ar kitų radijo ir televizijos laidų. Pagal 36 punktą Lietuvos radijas ir televizija kandidatų į Seimo narius reklamos negali transliuoti rinkimų agitacijai skirtų laidų metu, taip pat 20 minučių iki ir po specialios laidos. Jeigu kandidatai nesilaiko šių taisyklių, Lietuvos radijas ir televizija informuoja Vyriausiąją rinkimų komisiją ir tokiam kandidatui nesuteikia eterio laiko. Specialiose rinkimų agitacijai skirtose televizijos laidose iš kiekvieno kandidatų sąrašo gali dalyvauti po 3 atstovus, 1 ekspertą ir 20 kandidatų sąrašo pakviestų žiūrovų (taisyklių 30 punktas). Specialios laidos transliuojamos tiesiogiai, o jų įrašas saugomas šešis mėnesius po rinkimų (taisyklių 7 punktas). Vyriausioji rinkimų komisija radijo ir televizijos laidų grafikus skelbia Vyriausiosios rinkimų komisijos tinklalapyje.

Rinkimų į Europos Parlamentą, savivaldybių tarybų narius, Respublikos Prezidento rinkimų metu skiriami rinkimų agitacijai taip pat patvirtinamos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos laidų rengimo taisyklės, kurių esminės nuostatos niekuo nesiskiria nuo aptartų Seimo rinkimų agitacijai skirtų radijo ir televizijos laidų rengimo taisyklių nuostatų.

Kandidatų į Seimo, Europos Parlamentą sąrašo rinkimų programą išspausdina Vyriausioji rinkimų komisija per 20 dienų nuo pateikimo (Seimo rinkimų įstatymo 51 straipsnio 2 dalis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 50 straipsnio 2 dalis). Kandidato, dėl kurio balsuojama vienmandatėje rinkimų apygardoje, rinkimų programą išspausdina tos apygardos rinkimų komisija ne vėliau kaip likus 15 dienų iki rinkimų. Kandidatų į savivaldybių tarybų narius sąrašų programas pagal Vyriausiosios rinkimų komisijos nustatytą tvarką paskelbia apygardų komisijos per 20 dienų nuo šių programų pateikimo (Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 48 straipsnio 3 dalis).

Vyriausioji rinkimų komisija savo sprendimu kiekvieniems rinkimams patvirtina kandidatų sąrašų rinkimų programų spausdinimo tvarką. Pavyzdžiui 2004 m. liepos 12 d. sprendimu Nr. 214⁵⁹ Vyriausioji rinkimų komisija patvirtino kandidatų sąrašų rinkimų programų

---

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausioji rinkimų komisija – <http://www.vrk.lt/>; prisijungimo laikas: 2004-10-04.

⁵⁹ Ten pat; prisijungimo laikas: 2004-10-08.

spausdinimo tvarką, pagal kurios nuostatas kandidatų sąrašų rinkimų programoms spausdinti rengiama kainų apklausa. Priimant sprendimą dėl kandidatų sąrašų spausdinimo, į Vyriausiosios rinkimų komisijos posėdį kviečiami ir partijų atstovai. Jie gali pareikšti savo nuomonę. Rinkimų programos gali būti išspausdintos viename ar keliuose Lietuvos Respublikos dienraščiuose ir internete. Priimtas sprendimas turi būti įteiktas partijų atstovams ir paskelbtas internete. Pateikiant ir spausdinant rinkimų programą, laikomasi lygiateisiškumo principo – spausdinami tekstai turi būti vienodo dydžio, tokio pat šrifto ir ryškumo, turi būti vienodas tiražas, vienodas papildomos medžiagos kiekis, rinkimų programos dienraščiuose pateikiamos kandidatų sąrašų numerių eilės tvarka, jos turi būti išspausdintos vienu metu. Jeigu tokios galimybės nėra – ne vėliau kaip kitame dienraščio numeryje. Pateikiamą spausdinti medžiagą turi pasirašyti partijos atstovas. Jeigu partija laiku nepateikia rinkimų programos, leidinyje spausdinamas tik kandidatų sąrašo pavadinimas, numeris ir informuojama, kad programa laiku nepateikta. Pažymėtina, kad sprendimą dėl kandidatų, dėl kurių balsuojama vienmandatėse rinkimų apygardose, bei kandidatų į savivaldybių tarybų narius sąrašų rinkimų programų spausdinimo priima apygardų komisijos.

Naudojimosi komercinėmis visuomenės informavimo priemonėmis sąlygos ir tvarka. Agitaciją per komercines visuomenės informavimo priemones riboja tik rinkimų specialių sąskaitų dydis (Seimo rinkimų įstatymo 51 straipsnio 4 dalis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 50 straipsnio 3 dalis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 48 straipsnio 4 dalis, Prezidento rinkimų įstatymo 42 straipsnio 3 dalis).

Pažymėtina, kad siekiant išvengti paslėptos reklamos ir galimos politinės korupcijos 2004 m. balandžio 15 d. buvo pakeistas Prezidento įstatymo 42 straipsnis⁶⁰ bei 2004 m. liepos 15 d. pakeistas Seimo rinkimų įstatymo 51 straipsnis⁶¹, kuriuose įtvirtinta nuostata, kad rinkimų agitacijos per televiziją ir radiją, periodinėje spaudoje žymėjimo tvarką nurodant lėšų šaltinį arba tai, kad rinkimų agitacija skelbiama nemokamai, nustato Vyriausioji rinkimų komisija: rinkimų agitacijos per televiziją ir radiją – Lietuvos radijo ir televizijos komisijos teikimu, rinkimų agitacijos periodinės spaudos leidiniuose – žurnalistų etikos inspektoriatu teikimu.

Vyriausioji rinkimų komisija 2004 m. rugsėjo 3 d. sprendimu Nr. 281⁶² patvirtino Rinkimų agitacijos žymėjimo televizijos ir radijo programose tvarką. Pagal šios tvarkos 9 punktą radijo ir televizijos programose kiekvieno rinkimų agitacijai skirto skelbimo, garso ar vaizdo klipo, rinkimų agitacijos laidos transliacijos metu transliuotojai privalo „bėgančia eilute“ ar kitu

---

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 9, 13, 15, 31, 32, 33, 34, 42, 44 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas // Žin., 2004, Nr. 55-189.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 30, 34, 38, 39, 51, 67 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Žin., 2004, Nr. 115-4279.

⁶² Valstybės Žinios. 2004, Nr. 139-5097.

būdu pranešti, kad ši laida, skelbimas, garso ar (ir) vaizdo klipas yra skirti rinkimų agitacijai, ir nurodyti lėšų šaltinį arba tai, kad ji transliuojama nemokamai. Kairiajame apatiniame ekrano kampe turi būti aiškiai matomas užrašas „Rinkimų agitacija“. Televizijos programose ne trumpiau kaip 2 sekundes turi būti parodomas aiškiai matomas užrašas „Rinkimų agitacija apmokėta iš kandidato į Lietuvos Respublikos Seimo narius (vardas, pavardė) specialios rinkimų sąskaitos“. Jeigu reklama skelbiama nemokamai, paskelbiama: „Rinkimų agitacija skelbiama nemokamai“. Transliuojant radijo programas turi būti aiškiai paskelbiami minėti tekstai (tvarkos 10 punktas). Kaip laikomasi šios tvarkos reikalavimų, kontroliuoja Vyriausioji rinkimų komisija, o apie nustatytus šios tvarkos pažeidimus apygardų rinkimų komisijos bei Lietuvos radijo ir televizijos komisija nedelsdamos informuoja Vyriausiąją rinkimų komisiją.

Vyriausioji rinkimų komisija 2004 m. rugsėjo 3 d. sprendimu Nr. 279⁶³ patvirtino Rinkimų agitacijos žymėjimo periodinės spaudos leidiniuose tvarką. Šios tvarkos 9 punkte nurodyta, kad kiekviename reklaminiame rinkimų agitacijos skelbime, atskiroje publikacijoje, kuri savo turiniu atitinka rinkimų agitacijos pobūdį, turi būti nurodytas užrašas „Rinkimų agitacija“, užsakymo numeris, šaltinis, kurio lėšomis toje visuomenės informavimo priemonėje buvo parengta ir paskelbta rinkimų agitacija (vienmandatės rinkimų apygardos atveju turi būti parašyta: „Apmokėta iš kandidato į Lietuvos Respublikos Seimo narius (kandidato vardas, pavardė) specialios sąskaitos“. Daugiamandatės rinkimų apygardos atveju nurodoma: „Apmokėta iš Lietuvos Respublikos politinės partijos (pavadinimas) specialios rinkimų sąskaitos“, arba pateikiama nuoroda: „Rinkimų agitacija skelbiama nemokamai“. Šioje tvarkoje nustatytų reikalavimų priežiūrą vykdo Vyriausioji rinkimų komisija.

Atkreiptinas dėmesys, kad Rinkimų į Europos Parlamentą bei Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymuose nekeliami reikalavimai nustatyti rinkimų agitacijos per televiziją ir radiją bei periodinėje spaudoje žymėjimo tvarką. Autoriaus nuomone, siekiant užtikrinti rinkimų skaidrumą, šiuose įstatymuose tokie reikalavimai taip pat turėtų būti nustatyti.

2004 m. rugpjūčio 20 d. priėmus Seimo rinkimų įstatymo 51, 88 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymą⁶⁴, šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalimi buvo papildytas Seimo rinkimų įstatymo 51 straipsnis nauja 5 dalimi, kurioje nustatytas išorinės politinės reklamos ribojimas. Šio ribojimo tikslas – padaryti rinkimų reklamos finansavimą skaidresnį, sumažinti išlaidas išorinei politinei reklamai, ją padaryti visoms kandidatuojančioms partijoms lygiai pasiekiamą, sustabdyti vis didesnių išlaidų būtinumą rinkimų agitacijai, sumažinti poreikį partijoms ieškoti lėšų rinkimų reklamai. Minėtoje dalyje nustatyta, kad politinė reklama išorinės reklamos priemonėmis gali būti

⁶³ Valstybės žinios. 2004, Nr. 139-5096.

⁶⁴ Valstybės Žinios. 2004, Nr. 134-4835.

skleidžiama tik tam skirtuose stenduose ar kitose vietose (vitros, stulpai, skydai, pastatų sienos, laikinieji statiniai ir pan.). Tokius stendus ar kitas vietas rinkimų apygardos teritorijoje apygardos rinkimų komisijai teikia skirti savivaldybės administracijos direktorius. Stenduose ir kitose vietose visiems sąrašams ar kandidatams (partijos išdėstomos pagal sąrašų numerius, o kandidatai – pagal abėcėlę) yra skiriamas vienodas A1 formato reklamos plotas. Tokių stendų ar kitų vietų negali būti mažiau, negu toje vienmandatėje rinkimų apygardoje yra rinkimų apylinkių. Politinę reklamą stenduose ar kitose vietose skelbia politinės partijos, kandidatai ar jų įgalioti asmenys. Skelbti išorinę politinę reklamą ne jai skirtose vietose draudžiama.

Daugelyje užsienio šalių nustatyti priešrinkiminės agitacijos ribojimai. Kanadoje priešrinkiminė agitacija draudžiama ant gyvenamųjų namų sienų, Bulgarijoje – ant viešojo transporto, Lenkijoje – ant visuomeninių pastatų. Pakankamai griežti priešrinkiminės agitacijos ribojimai taikomi Prancūzijoje: prezidento rinkimų metu kiekvienas kandidatas gali pateikti vieną afišą su jo pozicija ir antrą su nurodytu priešrinkiminių susitikimų laiku ir prieš kiekvieną balsavimo turą išsiųsti rinkėjui vieną tekstą, kuriame išdėstyta jo pozicija⁶⁵.

Vertinant Seimo rinkimų įstatymo 51 straipsnio 5 dalies santykį su Lietuvos Respublikos Reklamos įstatymu (toliau – Reklamos įstatymas), pastebėtina, kad Reklamos įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje išorinės reklamos priemonėms priskiriamos įvairios specialios (stendai, skydai, stulpai, vitros, iškabos ir pan.) ir pritaikytos (pastatų sienos, stogai, laikinieji statiniai, transporto priemonės, oro balionai ir pan.) priemonės, o 12 straipsnyje įvardytos vietos, kuriose draudžiama įrengti išorinę reklamą. Seimo rinkimų įstatymo 51 straipsnio 5 dalyje vitros, stulpai, skydai, pastatų sienos, laikinieji statiniai įvardijami kaip reklamos vietos, bet ne kaip reklamos priemonės, ir jų sąrašas nėra baigtinis. Akcentuotina, kad toks išorinės politinės reklamos ribojimas nustatytas tik Seimo rinkimų įstatyme. Autoriaus nuomone, norint pasiekti rinkimų agitacijos skaidrumo, demokratiškumo, užtikrinti lygiateisiškumo principo įgyvendinimą kandidatuojančioms partijoms bei kandidatams, būtų tikslinga išorinės politinės reklamos apribojimus nustatyti ir Rinkimų į Europos Parlamentą, Prezidento, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymuose, konkrečiau ir aiškiau juos apibrėžti. Tai pat nūdienos rinkimų praktika rodo, kad susitikimuose su rinkėjais kandidatai ar jų atstovai agituoja rinkėjus balsuoti už arba prieš vieną ar kitą kandidatą skatindami juos dovanomis, rengiant vaišes, koncertus ir pan. Konstitucinis Teismas 2004 m. lapkričio 5 d. išvadoje⁶⁶ konstatavo, kad tai tolygu rinkėjų papirkinėjimui, reiškiančiam, kad iš rinkėjų atimama teisė laisvai, patiems pareikšti savo tikrąją valią.

⁶⁵ Авторский коллектив. Сравнительное конституционное право. Москва, 1996. С. 393.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. išvada „Dėl Respublikos Prezidento paklausimo, ar per 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimus nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas“ // Valstybė žinios. – 2004, Nr. 163-5955.

Atsižvelgiant į visuomenės politinės kultūros lygį, mentalitetą, autoriaus nuomone, rinkimų įstatymuose turėtų būti nustatyta, jog rinkėjams gali būti duodama tik informacinė medžiaga (lankstinukų ar pan. pavidalu) apie kandidatą ar partiją.

Kandidatą ar kandidatų sąrašą iškėlusią partiją kompromituojančios medžiagos skelbimas ir atsakomoji nuomonė. Seimo rinkimų įstatymo 52 ir 53 straipsniuose, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 51 straipsnyje, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 50 straipsnyje įtvirtintos nuostatos, reglamentuojančios kandidatus ir kandidatų sąrašus iškėlusią partiją kompromituojančios medžiagos skelbimo bei atsakomosios nuomonės pateikimo taisyklės. Jose nurodyta, kad jeigu rinkimų agitacijos kampanijos laikotarpiu visuomenės informavimo priemonė paskelbia kandidatą ar partiją, iškėlusią kandidatų sąrašą, kompromituojančią medžiagą, ji privalo suteikti galimybę kandidatui ar partijai pareikšti atsakomąją nuomonę. Vėliausiai tokius duomenis galima skelbti: visuomenės informavimo priemonėje, kuri leidžiama daugiau kaip 3 kartus per savaitę, – likus 5 dienoms iki rinkimų, kitose visuomenės informavimo priemonėse – likus 10 dienų iki rinkimų, bet visais atvejais kompromituojanti medžiaga apie kandidatą ar partiją, iškėlusią kandidatų sąrašą, gali būti paskelbta ne vėliau kaip priešpaskutiniame iki rinkimų visuomenės informavimo priemonės leidinio numeryje. Atsakomąją nuomonę sudaro paskelbtos kompromituojančios medžiagos trumpas išdėstymas ir atsakymas. Ji paprastai negali būti daugiau kaip 3 kartus ilgesnė už kompromituojančią medžiagą. Visuomenės informavimo priemonė atsakomąją nuomonę turi paskelbti ne vėliau kaip per 7 dienas po to, kai ji buvo pareikšta, ir ne vėliau kaip likus 2 dienoms iki draudimo vykdyti rinkimų agitaciją pradžios. Jeigu visuomenės informavimo priemonė negali per nustatytą laikotarpį pati paskelbti atsakomosios nuomonės, ji turi pasirūpinti, kad jos lėšomis būtų paskelbta atsakomoji nuomonė per kitą visuomenės informavimo priemonę.

Jei partija ar kandidatas per savo atstovą rinkimams laiku pateikė visuomenės informavimo priemonei atsakomąją nuomonę, bet ji nebuvo paskelbta, atsakomoji nuomonė Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimu skelbiama per Lietuvos nacionalinę radiją ar televiziją ir už tai sumokama pagal reklamos skelbimų kainas. Šiuo atveju visuomenės informavimo priemonė privalo Vyriausiajai rinkimų komisijai sumokėti dvigubą šio paskelbimo kainą. Trigubą paskelbimo kainą Vyriausiajai rinkimų komisijai sumoka ta visuomenės informavimo priemonė, kuri kompromituojančią medžiagą paskelbė draudžiamu rinkimų agitacijos laikotarpiu. Pažymėtina, kad atsakomoji nuomonė neskelbiama rinkimų agitacijos draudimo laikotarpiu.

Pagal Prezidento rinkimų įstatymo 42 straipsnio 5 dalį visuomenės informavimo priemonės, paskelbusios kompromituojančią medžiagą apie kandidatą į Respublikos Prezidentus, kandidato ar jo patikėtinio reikalavimu privalo ne vėliau kaip likus iki rinkimų 5 dienoms

paskelbti kandidato į Respublikos Prezidentus ar jo patikėtinio atsakomąją nuomonę.

Draudimas vykdyti rinkimų agitaciją. Remiantis Seimo rinkimų įstatymo 56 straipsniu, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 54 straipsniu, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 53 straipsniu, Prezidento rinkimų įstatymo 45 straipsniu, draudžiama bet kam naudotis tarnybine padėtimi valstybės ar savivaldybių institucijose, įstaigose ar organizacijose, taip pat per valstybines ar savivaldybių visuomenės informavimo priemones vykdant bet kokią rinkimų agitaciją, pavesti tai daryti kitiems asmenims ar kaip nors kitaip, naudojantis tarnybine padėtimi, bandyti paveikti rinkėjų valią. Valstybės, savivaldybių pareigūnams, valstybės tarnautojams draudžiama naudotis tarnybine padėtimi sudaryti sau ar partijai išskirtines rinkimų agitacijos sąlygas. Jeigu asmuo yra kandidatas į Seimo, Europos Parlamento, savivaldybių tarybų narius, Respublikos Prezidentus, valstybinėse visuomenės informavimo priemonėse jis gali kalbėti tik rinkimų įstatymuose nustatyta tvarka. Jeigu kandidatui dėl einamų pareigų reikia pranešti visuomenės informavimo priemonėms svarbių žinių, tai jis gali padaryti tik spaudos konferencijoje. Valstybinėse visuomenės informavimo priemonėse arba iš valstybės ar savivaldybių lėšų apmokamų visuomenės informavimo priemonių laidose galima skelbti tik tą konferencijos įrašą ar jo dalį, kuriuose nėra rinkimų agitacijos.

Rinkimų agitacija draudžiama likus 30 valandų iki rinkimų pradžios ir rinkimų dieną, išskyrus nuolatinę vaizdinę agitaciją tam skirtose vietose, jeigu ji iškabinta likus ne mažiau kaip 48 valandoms iki rinkimų pradžios. Rinkimų agitacijos draudimo laikotarpiu jokių vaizdinių rinkimų agitacijos priemonių (išskyrus tas, kurias išleido Vyriausioji rinkimų komisija) negali būti balsavimo patalpoje ir 50 metrų atstumu aplink pastatą, kuriame yra balsavimo patalpa.

3.6. BALSAVIMAS, BALSŲ SKAIČIAVIMAS IR REZULTATŲ NUSTATYMAS

Balsavimas. Balsavimo etapas susideda iš dviejų laikotarpių:

1. Balsavimo paštu, kuris prasideda 5 dieną iki rinkimų ir baigiasi likus 1 dienai iki rinkimų, jei rinkėjas įrašytas į rinkimų tos (to) apygardos, savivaldybės, miesto, rajono sąrašus, arba likus 2 dienoms iki rinkimų, jei rinkėjas neįrašytas į tos (to) apygardos, savivaldybės, miesto, rajono sąrašus. Balsuojama pašto skyrių darbo valandomis (Seimo rinkimų įstatymo 67 straipsniai, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 65 straipsniai, Prezidento rinkimų įstatymo 54 straipsniai, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 64 straipsniai).

2. Balsavimo rinkimų dieną apylinkės rinkimų komisijos nurodytoje patalpoje nuo 7 iki 20 valandos (Seimo rinkimų įstatymo 62 straipsnis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 60 straipsnis, Prezidento rinkimų įstatymo 49 straipsnis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 59

straipsnis).

Balsavimas paštu suteikia galimybę rinkimuose dalyvauti rinkėjams, kurie dėl sveikatos būklės ar dėl kitų priežasčių negali atvykti balsuoti į rinkimų apylinkę. Paštų skyriuose turi būti patalpa (vieta), kur rinkėjas galėtų netrukdomas ir slaptai užpildyti rinkimų biuletenius ir įdėti juos į balsavimo voką. Balsavimo vokas su rinkėjo pažymėjimu įdedamas į išorinį voką. Negalintiems dėl sveikatos būklės atvykti balsuoti į paštą arba į rinkimų apylinkę, rinkimų biuletenius į namus pristato paštininkas. Vykdamas Seimo, Respublikos Prezidento rinkimus ar rinkimus į Europos Parlamentą, numatytas balsavimas diplomatinėse atstovybėse ir laive.

Balsavimui gydymo, socialinės rūpybos ir globos įstaigose, kariniuose daliniuose, bausmės atlikimo vietose sudaromi specialūs balsavimui skirti pašto skyriai. Vykdamas rinkimus į Seimą ir į Europos Parlamentą, apygardos, savivaldybės rinkimų komisijos likus 15 dienų, o vykdamas Respublikos Prezidento rinkimus ir savivaldybių tarybų rinkimus – likus 20 dienų iki rinkimų, miesto, rajono, apygardos rinkimų komisija minėtų įstaigų vadovų teikimu sudaro specialių pašto skyrių sąrašą.

Balsavimo kontrolė užtikrinama skiriant rinkimų stebėtojus. Jie turi teisę stebėti rinkimus rinkimų apygardos, savivaldybės, miesto, rajono arba apylinkės, kuri nurodyta jo pažymėjime, teritorijoje. Rinkimų stebėtojai turi teisę reikalauti, kad rinkimų komisijos pirmininkas ir nariai, taip pat balsavimo patalpoje esantys asmenys laikytųsi rinkimų įstatymų ir kitų Lietuvos Respublikos įstatymų. Rinkimų komisijos turi pasirūpinti, kad rinkimų stebėtojui rinkimų apylinkės balsavimo patalpose būtų sudarytos tinkamos sąlygos stebėti, kaip laikomasi rinkimų įstatymo. (Seimo rinkimų 61 straipsnio 3 dalis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 59 straipsnio 3 dalis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 58 straipsnio 3 dalis).

Pažymėtina, kad Prezidento rinkimų įstatyme stebėtojų paskyrimo tvarka, pažymėjimų išdavimo tvarka ir stebėtojų teisės nustatytos įstatymo 36 straipsnyje, kurio normos iš esmės nesiskiria nuo aptartų rinkimų įstatymų.

Pažymėtina, kad per pastaraisiais metais vykusius rinkimus vis dažniau kalbama apie balsų pirkimą. Politologas A. Lukošaitis neatmeta galimybės, jog turtingi politikai, siekdami žūtbūt patekti į valdžią, tokia proga aktyviai naudojami⁶⁷. Konstitucinis Teismas 2004 m. lapkričio 5 d. išvadoje konstatavo, kad „rinkimų praktikoje ėmė plisti rinkėjų balsų tiesioginis ir netiesioginis pirkimas, o tai iškreipia tikrąją rinkėjų valią, sudaro prielaidas nesažiningai konkuruoti rinkimuose, mažina pasitikėjimą Tautos atstovybe. <...> Tai liudija, kad Seimo rinkimų įstatymo nuostatos, reguliuojančios balsavimą paštu, nėra pakankamai veiksmingos“⁶⁸.

⁶⁷ Redakcijos skiltis. Negeras aktyvumo kvapas // Respublika, 2004-10-08. – Nr. 234(4382). – P. 6.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. išvada „Dėl Respublikos Prezidento

Balsų skaičiavimas. Balsų skaičiavimas reglamentuotas Seimo rinkimų, Rinkimų į Europos Parlamentą, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymų dešimtuosiuose skirsniuose bei Prezidento rinkimų įstatymo devintajame skirsnyje. Balsai pradedami skaičiuoti pasibaigus balsavimo laikui – 20 valandą uždarius rinkimų apylinkes. Išanalizavus balsų skaičiavimo procedūrą, būtų galima išskirti kelias balsų skaičiavimo stadijas: 1) balsų skaičiavimo rinkimų apylinkėse; 2) balsų skaičiavimo apygardų, savivaldybių, miestų, rajonų rinkimų komisijose.

Balsų skaičiavimo procedūrą rinkimų apylinkėse reglamentuoja Seimo rinkimų įstatymo 75 ir 77, 78 straipsniai, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 73 ir 75, 76 straipsniai, Prezidento rinkimų įstatymo 63, 64 straipsniai, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 69 ir 71, 72 straipsniai. Pažymėtina, kad balsų skaičiavimo procedūra rinkimų apylinkėje susideda iš dviejų stadijų. Pirmiausia skaičiuojami rinkimų apylinkės balsavimo patalpose balsavusių rinkėjų balsai, po to skaičiuojami balsavusių paštu rinkėjų balsai. Balsų skaičiavimą komisijoje organizuoja ir jam vadovauja apylinkės rinkimų komisijos pirmininkas. Visi į protokolą įrašomi duomenys turi būti viešai skelbiami, balsai skaičiuojami taip, kad šią procedūrą galėtų matyti visi balsų skaičiavimo metu dalyvaujantys asmenys ir įsitikintų, jog balsai skaičiuojami sąžiningai ir teisingai. Komisija privalo vieną kartą balsus perskaiciuoti, jei iki balsų skaičiavimo protokolo pasirašymo to pareikalauja bent vienas komisijos narys ar stebėtojas. Pirmiausia rinkimų biuleteniai surūšiuojami:

1. Seimo rinkimuose – pagal rinkimų apygardas (vienmandatės ir daugiamandatės), po to į galiojančius ir negaliojančius, galiojantys biuleteniai suskirstomi į grupes pagal juose rinkėjų padarytas žymas.

2. Rinkimuose į Europos Parlamentą – į galiojančius ir negaliojančius, galiojantys biuleteniai suskirstomi į grupes pagal juose rinkėjų padarytas žymas.

3. Prezidento rinkimuose – pagal rinkėjų už kandidatus paduotus balsus ir į grupę biuletenių, kuriais rinkėjai nebalsavo nė už vieną kandidatą arba balsavo už kelis kandidatus.

4. Savivaldybių tarybų rinkimuose – pagal rinkėjų už kandidatų sąrašus paduotus balsus ir į grupę biuletenių, kuriais rinkėjai nebalsavo nė už vieną kandidatų sąrašą arba balsavo už kelis sąrašus.

Pažymėtina, jog, esant ginčui tarp komisijos narių dėl biuletenio žymų įvertinimo, sprendimą, kaip ir dėl rinkimų biuletenio pripažinimo negaliojančiu, priima rinkimų komisija balsavimu. Balsavimo rezultatas nurodomas kitoje biuletenio pusėje.

---

paklausimo, ar per 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimus nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas“ // Valstybė žinios. – 2004, Nr. 163-5955.

Kiekviena biuletenių grupė turi būti perskaičiuota mažiausiai du kartus. Antrą kartą biuletenius turi perskaičiuoti kiti komisijos nariai. Skaičiavimo rezultatai turi būti paskelbti ir įrašyti į protokolą, suskaičiuoti biuleteniai sudėti į specialų voką (vokus), kuris užklijuojamas ir saugomas.

Po to, kai rinkimų komisija nustato, kiek kandidatų sąrašai ar kandidatai gavo apylinkės balsavimo patalpoje balsavusių rinkėjų balsų, pradedami skaičiuoti paštu balsavusių rinkėjų balsai. Ši procedūra, remiantis Seimo rinkimų įstatymo 78 straipsnio, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 76 straipsnio, Prezidento rinkimų įstatymo 64 straipsnio, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 72 straipsnio nuostatomis vykdoma taip:

1. Apylinkės rinkimų komisijos pirmininkas pateikia neatplėštus visus paštu gautus išorinius balsavimo vokus. Jų skaičius paskelbiamas ir įrašomas į balsų skaičiavimo protokolą.

2. Išoriniai vokai po vieną atplėšiami, iš išorinio voko išimamas rinkėjo pažymėjimas, garsiai perskaitoma rinkėjo pavardė, ji sutikrinama su apylinkės rinkėjų sąrašu ir vidinis balsavimo paštu vokas antspauduojamas rinkimų apylinkės antspaudu.

3. Apylinkės rinkėjų sąrašė prie rinkėjo, kurio balsas gautas paštu, pavardės įrašoma „balsavo paštu“ arba „BP“.

5. Antspauduotas vidinis balsavimo vokas įmetamas į balsadėžę, įrengtą ir antspauduotą pagal nustatytus reikalavimus.

6. Baigus peržiūrėti visus paštu gautus vokus, balsadėžė atidaroma ir atplėšiami antspauduoti vidiniai balsavimo paštu vokai. Jeigu balsavimo voke yra daugiau kaip vienas rinkimų biuletenis (Seimo rinkimuose – daugiau kaip vienas vienmandatės ir daugiamandatės apygardos biuletenis), visi voke esantys biuleteniai pripažįstami negaliojančiais. Toliau biuleteniai surūšiuojami ir skaičiuojami ta pačia tvarka kaip ir balsavimo patalpoje balsavusių rinkėjų.

Po to, kai suskaičiuoti balsavimo patalpoje ir paštu už kandidatų sąrašus ir kandidatus paduoti balsai, visi duomenys įrašomi: vykdant Seimo rinkimus – į vienmandatės rinkimų apygardos balsų skaičiavimo protokolą, vykdant Respublikos Prezidento rinkimus – taip pat į balsų skaičiavimo protokolą, o vykdant rinkimus į Europos Parlamentą ir savivaldybių tarybas – į pirmąją protokolo dalį. Protokolas ar pirmoji protokolo dalis pasirašomi komisijos narių, pirmininko bei stebėtojų, ir apylinkės rinkimų komisija praneša apygardos, savivaldybės rinkimų komisijai, kad balsai už kandidatų sąrašus ir kandidatus yra suskaičiuoti. Tuomet apylinkės rinkimų komisija gali pradėti skaičiuoti balsus, paduotus už kandidatus (pirmumo balsus), iš karto arba, jeigu leido apygardos, savivaldybės rinkimų komisijos pirmininkas, kitą kartą, bet ne vėliau kaip po 24 valandų. Jeigu nusprendžiama pirmumo balsus skaičiuoti ne iš karto, biuleteniai

specialiajame voke turi būti perduoti saugoti apygardos, savivaldybės rinkimų komisijai. Apie pirmumo balsų skaičiavimo vietą ir laiką, taip pat ir tuo atveju, kai apygardos rinkimų komisija nusprendžia perskaičiuoti biuletenius, ne vėliau kaip prieš valandą iki skaičiavimo pradžios turi būti paskelbiama dviejose skelbimų lentose: įrengtoje pastate, kuriame yra apygardos rinkimų komisijos būstinė, ir pastate, kuriame bus skaičiuojami pirmumo balsai. Skaičiuojant pirmumo balsus, turi budėti policininkas. Suskaičiuoti balsai įrašomi į balsų skaičiavimo protokolo antrąją dalį, ją pasirašo rinkimų komisijos pirmininkas, komisijos nariai ir stebėtojai. Rinkimų stebėtojų pastabos, atskiros komisijos narių nuomonės priklausomai nuo to, kuriame balsavimo etape jos buvo pareikštos, pridedamos prie protokolo, protokolo pirmosios ir (ar) antrosios dalies ir yra neatskiriama protokolo dalis.

Apylinkės rinkimų komisija visus rinkimų biuletenius, taip pat negaliojančius ir nepanaudotus, kitus rinkimų dokumentus Vyriausiosios rinkimų komisijos nustatyta tvarka sudeda į paketus, juos aprašo ir antspauduoja. Paketai kartu su balsų skaičiavimo protokolu ir jo priedais, rinkėjų sąrašas, apylinkės rinkimų komisijos protokolai, viso jos darbo laikotarpio finansiniai dokumentai apygardos, savivaldybės, miesto, rajono rinkimų komisijai pristatomi ne vėliau kaip per 12 valandų po balsavimo pabaigos. Vyriausioji rinkimų komisija bei Vidaus reikalų ministerija privalo užtikrinti rinkimų dokumentų gabenimo bei juos gabenančių asmenų saugumą (Seimo rinkimų įstatymo 81 straipsnis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 79 straipsnis, Prezidento rinkimų įstatymo 67 straipsnis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 75 straipsnis).

Toliau bus aptariama balsų skaičiavimo tvarka apygardos, savivaldybės, miesto, rajono rinkimų komisijoje. Pagal Seimo rinkimų įstatymo 82 straipsnio, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 80 straipsnio, Prezidento rinkimų įstatymo 68 straipsnio, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 76 straipsnio nuostatas apygardos, savivaldybės, miesto, rajono rinkimų komisija priima apylinkės rinkimų komisijos pateiktus dokumentus ir patikrina:

1. Ar yra pristatyti visi privalomi pateikti dokumentai (paketai ir specialieji vokai su rinkimų biuleteniais).

2. Paketų antspaudavimą ir užrašus (ar užrašas pilnas ir teisingas).

3. Ar į balsų skaičiavimo protokolus įrašyti visi duomenys, ar jie neprieštarauja vieni kitiems; ar atitinka apygardos, savivaldybės, miesto, rajono rinkimų komisijos žinomus duomenis, ar yra visi reikalingi parašai; ar prie protokolo pridėtos visos jame nurodytos komisijos narių atskirosios nuomonės, stebėtojų pastabos.

4. Ar visos pastabos ir rinkėjų skundai yra apsvarstyti apylinkės rinkimų komisijoje.

Apygardos, savivaldybės, miesto, rajono rinkimų komisija nedelsdama praneša

Vyriausiajai rinkimų komisijai šios nustatyta tvarka balsų skaičiavimo protokolų duomenis, savo pastabas dėl apylinkės rinkimų komisijos pateiktų dokumentų ir pasirūpina pateiktų dokumentų saugumu. Apygardos rinkimų komisija perskaičiuoti apylinkės rinkimų komisijos biuletenius gali pati, pavesti perskaičiuoti biuletenius tai apylinkės rinkimų komisijai, iš kurios jie buvo gauti, arba pavesti rinkimų biuletenius perskaičiuoti kitai apylinkės rinkimų komisijai. Pažymėtina tai, kad pagal Seimo rinkimų įstatymo 82 straipsnio 6 dalį apygardos rinkimų komisija privalo priimti sprendimą perskaičiuoti visų vienmandatės apygardos apylinkių biuletenius, kai iki balsų skaičiavimo protokolo pasirašymo to pareikalauja bent vienas komisijos narys, partijos ar kandidato atstovas ir pagal išankstinius rinkimų rezultatus šioje vienmandatėje rinkimų apygardoje balsų skirtumas tarp už pirmą ir antrą vietą užėmusių kandidatų yra mažesnis nei 50.

Apygardos rinkimų komisija susumuoja apylinkių rinkimų komisijų pateiktus duomenis ir prie jų prideda tuos paštu balsavusių rinkėjų balsus, kurie buvo suskaičiuoti apygardos rinkimų komisijoje. Apygardos, savivaldybės, miesto, rajono rinkimų komisijos pirmininkas ir nariai šios komisijos protokolą pasirašo po to, kai apsversto apylinkių rinkimų komisijų narių atskiras nuomones, stebėtojų pastabas ir rinkėjų skundus.

Apygardos rinkimų komisija visus dokumentus, gautus iš rinkimų apylinkių (išskyrus finansinius dokumentus), rinkėjų sąrašus, rinkimų apygardos balsų skaičiavimo protokolą, apygardos rinkimų komisijos viso darbo laikotarpio protokolus ir kitus rinkimų dokumentus sudeda į specialius paketus ir užantspauduoja. Paketai per Vyriausiosios rinkimų komisijos nustatytą laiką perduodami Vyriausiajai rinkimų komisijai (Seimo rinkimų įstatymo 83 straipsnis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 82 straipsnis, Prezidento rinkimų įstatymo 70 straipsnio 2 dalis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 77 straipsnis).

Išankstinius rinkimų rezultatus gali pranešti tik Vyriausioji rinkimų komisija. Šis pranešimas pirmiausiai skelbiamas internete. Iki Vyriausiosios rinkimų komisijos pranešimo visuomenės informavimo priemonių atstovams draudžiama vaizdo ar garso įrašymo technika, žodžiu, raštu ar kitaip skleisti informaciją apie balsų skaičiavimo ar rinkimų rezultatus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 84 straipsnio 1 dalies nuostatą pranešimas internete negali būti skelbiamas anksčiau negu baigiasi balsavimas visose Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Rinkimų rezultatų nustatymas. Rinkimų rezultatų nustatymas priklauso nuo to, kokia rinkimų sistema taikoma rinkimuose. Rinkimų sistema juridiniu požiūriu – tai balsavimo rezultatų nustatymo būdas, o politiniu – instrumentas, kuriuo naudodamasi viena ar kita politinė grupuotė

stengiasi gauti daugumą vietų atstovaujajame institute⁶⁹. Šioje darbo dalyje į rinkimų sistemą žvelgiama juridiniu aspektu arba, kitaip tariant, „siaurąja prasme“⁷⁰.

Rinkimų rezultatus nustato Vyriausioji rinkimų komisija po to, kai išnagrinėja visus gautus skundus. Pagal Seimo rinkimų įstatymą Seimo nariai renkami pagal mišrią rinkimų sistemą: 71 narys renkamas vienmandatėse rinkimų apygardose pagal mažoritarinę rinkimų sistemą, o 70 narių – daugiamandatėse apygardose pagal partijų sąrašus proporcinę rinkimų sistemą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2004 m. gegužės mėn. pakeitus Seimo rinkimų įstatymo 88 straipsnio 3 dalį⁷¹, nuspręsta vienmandatėse rinkimų apygardose rengti antrąjį rinkimų turą. Antrojo rinkimų turo vienmandatėse rinkimų apygardose buvo atsisakyta 2000 m.

Remiantis Seimo rinkimų įstatymo 88 straipsnio nuostatomis, vienmandatėje rinkimų apygardoje išrinktu laikomas kandidatas, jeigu rinkimuose dalyvavo ne mažiau kaip 40 procentų į tos rinkimų apygardos rinkėjų sąrašus įrašytų rinkėjų ir tas kandidatas gavo daugiau kaip pusę rinkimuose dalyvavusių rinkėjų balsų. Jeigu rinkimuose dalyvavo mažiau kaip 40 procentų rinkėjų, išrinktu laikomas tas kandidatas, kuris gavo daugiausia, bet ne mažiau kaip vieną penktadalį visų į tos rinkimų apygardos rinkėjų sąrašus įrašytų rinkėjų balsų. Jeigu rinkimuose dalyvavo daugiau kaip du kandidatai ir Seimo narys nebuvo išrinktas, po dviejų savaitių nuo rinkimų dienos rengiamas pakartotinis balsavimas, kuriame dalyvauja du kandidatai, gavę daugiausia balsų. Per pakartotinį balsavimą išrinktu laikomas kandidatas, gavęs daugiau balsų, neatsižvelgiant į rinkimuose dalyvavusių rinkėjų skaičių. Jeigu abu kandidatai gavo vienodą balsų skaičių, Seimo nariu tampa tas kandidatas, kuris pirmą kartą balsuojant buvo gavęs daugiau balsų. Jeigu abu kandidatai pirmą kartą balsuojant buvo gavę vienodą balsų skaičių, Seimo nariu tampa burtais.

Seimo rinkimų įstatymo 89 straipsnyje įtvirtinta rezultatų nustatymo tvarka daugiamandatėje rinkimų apygardoje. Pagal šio straipsnio nuostatas rinkimai šioje apygardoje laikomi įvykusiais, jeigu juose dalyvavo daugiau kaip vienas ketvirtadalis visų rinkėjų. Partijos kandidatų sąrašas gali gauti Seimo narių mandatų (dalyvauja skirstant mandatus) tik tuomet, jei už jį balsavo ne mažiau kaip 5 procentai rinkimuose dalyvavusių rinkėjų. Jungtinis kandidatų sąrašas gali gauti Seimo narių mandatų (dalyvauja skirstant mandatus) tik tuomet, jeigu už jį balsavo ne mažiau kaip 7 procentai rinkimuose dalyvavusių rinkėjų. Jeigu už sąrašus, dalyvaujančius skirstant mandatus, yra balsavę mažiau kaip 60 procentų visų rinkimuose dalyvavusių rinkėjų, teisę dalyvauti skirstant mandatus įgyja tas lig šiol skirstant mandatus

⁶⁹ Krupavičius A, Gaidys P., Masiulis K. Politinės partijos Lietuvoje. Atgimimas ir veikla. Kaunas, 1996. P. 81.

⁷⁰ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, 2002. P. 630.

⁷¹ Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 6, 58, 88, 91, 92 ir 93 straipsnių pakeitimo įstatymas // Žin., 2004, Nr. 83-2986.

nedalyvavęs sąrašas (sąrašai, jeigu už juos balsavo vienodas rinkėjų skaičius), už kurių balsavo daugiausia rinkėjų. Tokiu pat būdu kandidatų sąrašų, turinčių teisę dalyvauti skirstant mandatus, skaičius didinamas ir toliau iki tokio jų skaičiaus, kada už kandidatų sąrašus, dalyvaujančius skirstant mandatus, yra balsavę ne mažiau kaip 60 procentų visų rinkimuose dalyvavusių rinkėjų. Mandatai kandidatų sąrašams paskirstomi pagal tai, kiek balsų gavo kiekvienas jų taikant kvotų ir liekanų metodą. Apskaičiuojama kvota – tai yra, kiek balsų reikia 1 mandatui gauti. Ji lygi rinkėjų balsų, kuriuos gavo sąrašai, dalyvaujantys skirstant mandatus, sumai, padalytai iš 70. Jei dalijant gaunama liekana, dalmuo padidinamas vienetu. Už kiekvieną sąrašą paduotų balsų skaičius dalijamas iš kvotos. Gautas sveikasis dalmuo yra mandatų skaičius, tenkantis kiekvienam sąrašui pagal kvotą, o šio dalijimo liekanos naudojamos likusiems mandatams paskirstyti pagal liekanas. Dėl to visų sąrašų pavadinimai surašomi iš eilės, kurioje po paskutiniojo toliau eina pirmasis, pagal jiems atitekusias dalijimo liekanas pradedant didžiausiąja. Jei dviejų sąrašų liekanos yra lygios, pirmiau yra įrašomas tas sąrašas, kuris gavo daugiau rinkėjų balsų, o jeigu ir šie skaičiai lygūs, pirmiau įrašomas tas, kuris yra gavęs daugiau mandatų visose vienmandatėse apygardose. Jeigu ir mandatų gauta po lygiai, pirmiau įrašomas sąrašas su mažesniu rinkimų numeriu. Nepadalyti kvotų metodu mandatai po vieną padalijami sąrašams pagal eilę pradedant tuo sąrašu, kuris buvo įrašytas pirmasis. Jei kuriam nors sąrašui tektų didesnis mandatų skaičius, nei sąraše yra kandidatų, tai šie mandatai padalijami kitiems sąrašams tęsiant toliau jų dalijimą liekanų metodu. Viename sąraše kandidatai gauna mandatus ta eilės tvarka, kurią nustato Vyriausioji rinkimų komisija, nustačiusi kandidatų reitingą. Sąraše praleidžiami tie kandidatai, kurie buvo išrinkti vienmandatėse apygardose. Kandidatų reitingas gali būti ir nenustatomas, jei partija ar koalicija, įteikdama pareiškinius dokumentus, pateikė ir prašymą, kad kandidatų reitingas nebūtų skaičiuojamas. Tuomet apie tai nurodoma rinkimų biuletenyje ir reitingai neskaičiuojami.

Kandidatų į Seimo narius reitingą skaičiuoja ir šių kandidatų sąrašų galutinę eilę pagal rinkėjų pareikštą nuomonę ir paduotus pirmumo balsus nustato Vyriausioji rinkimų komisija. Pirmiausia sudedami už kiekvieną kandidatą paduoti pirmumo balsai vienmandatėse rinkimų apygardose ir suskaičiuojama, kiek kiekvienas kandidatas gavo pirmumo balsų iš viso. Tuo atveju, kai kandidato pirmumo balsų suma yra didesnė už daugiamandatėje rinkimų apygardoje renkamų Seimo narių skaičių ar yra jam lygi, kandidato rinkiminis reitingas lygus šiai sumai, jeigu mažesnė – kandidato rinkiminis reitingas laikomas lygus nuliui. Po to suskaičiuojami kiekvieno kandidato į Seimo narius surinkti reitingo balai. Jie yra lygūs dviejų skaičių – rinkiminio reitingo (pirmojo daugiklio) ir partinio reitingo (antrojo daugiklio) sandaugai. Partinis reitingas yra sveikas skaičius, kurį nustato Vyriausioji rinkimų komisija kiekvienam kandidatui pagal kandidatų rinkimų numerius taip, kad partinis reitingas kandidato, turinčio pirmąjį rinkimų

numerį, būtų 20 kartų didesnis už partinį reitingą kandidato, turinčio paskutinįjį šiame kandidatų sąrašė rinkimų numerį, ir sąrašo kandidatų, kurių rinkimų numeris skiriasi vienetu, partinių reitingų skirtumas būtų lygus 19. Tuo būdu nustatytas kandidato, įrašyto paskutiniu juo sąrašė, partinis reitingas yra vienetu mažesnis už kandidatų skaičių šiame sąrašė, o įrašyto pirmuoju sąrašė yra 20 kartų didesnis už kandidato, įrašyto paskutiniu juo sąrašė. Galutinė kandidatų į Seimo narius eilė sąrašuose nustatoma pagal kiekvieno kandidato gautus reitingo balus. Pirmesniu juo eilėje įrašomas kandidatas, surinkęs daugiau reitingo balų. Jeigu keli kandidatai surenka po lygiai reitingo balų, pirmesniu juo įrašomas tas kandidatas, kurio didesnis rinkiminių reitingas. Jeigu kandidatų ir rinkiminiai reitingai lygūs, tuomet pirmesniu juo įrašomas tas, kurio didesnis partinis reitingas. Galutinę kandidatų į Seimo narius sąrašų eilę skelbia Vyriausioji rinkimų komisija tą pačią dieną kaip ir balsavimo rezultatus vienmandatėse rinkimų apygardose.

Renkant Respublikos Prezidentą, taikoma mažoritarinė rinkimų sistema. Konstitucijos 81 straipsnyje numatyti atvejai, kuomet taikoma absoliučios ar santykinės daugumos sistema. Pagal Prezidento rinkimų įstatymo 70 straipsnio 6 dalies nuostatas, jeigu pirmajame balsavimo rate dalyvauja ne mažiau kaip pusė visų rinkėjų, tuomet taikoma mažoritarinė absoliučios daugumos rinkimų sistema – išrinktu yra laikomas tas kandidatas į Respublikos Prezidentus, kuris gavo daugiau kaip pusę visų rinkimuose dalyvavusių rinkėjų balsų. Jeigu rinkimuose dalyvavo mažiau kaip pusė visų rinkėjų, tuomet taikoma mažoritarinė santykinės daugumos sistema ir išrinktu yra laikomas tas kandidatas, kuris gavo daugiausia, bet ne mažiau kaip vieną trečdalį visų rinkėjų balsų. Jeigu pirmajame rate nė vienas kandidatas nesurinko reikiamos balsų daugumos, po dviejų savaitių nuo rinkimų dienos rengiamas pakartotinis balsavimas dėl dviejų kandidatų, gavusių daugiausia balsų pirmame balsavimo rate. Per pakartotinį balsavimą išrinktu laikomas kandidatas, surinkęs daugiau balsų (taikoma mažoritarinė santykinės daugumos sistema).

Pagal Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 82 straipsnio nuostatas rinkimų rezultatai daugiamandatėje apygardoje nustatomi taikant proporcinę rinkimų sistemą. Partijos sąrašas gali gauti tarybos narių mandatų tik tuomet, jeigu jis gavo ne mažiau kaip 4 procentus rinkėjų balsų, o koalicijos kandidatų sąrašas – ne mažiau kaip 6 procentus rinkėjų balsų. Iš esmės rezultatų nustatymo tvarka renkant savivaldybių tarybų narius nesiskiria nuo rezultatų nustatymo Seimo rinkimų daugiamandatėje apygardoje. Skirtumas tik toks, kad apskaičiuojant mandatų skirstymo kvotą rinkėjų balsai, kuriuos gavo sąrašai, dalyvaujantys skirstant mandatus, susumuojami ir gauta suma padalijama iš mandatų skaičiaus, o Seimo rinkimų įstatymo 89 straipsnio 4 dalyje nurodytas konkretus mandatų skaičius – 70.

Pagal Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 86 straipsnio nuostatas rinkimų rezultatai nustatomi taikant proporcinę rinkimų sistemą. Partijos kandidatų sąrašas ar jungtinis kandidatų

sąrašas gali gauti Europos Parlamento narių mandatų tik tuo atveju, jei už jį balsavo ne mažiau kaip 5 procentai rinkimuose dalyvavusių rinkėjų. Skaičiuojant, kiek balsų reikia 1 mandatui gauti, rinkėjų balsai, kuriuos gavo sąrašai, dalyvaujantys skirstant mandatus, susumuojami ir gauta suma padalijama iš renkamų Europos Parlamento narių skaičiaus. Kitos rinkimų rezultatų nustatymo taisyklės nesiskiria nuo Seimo rinkimų rezultatų nustatymo daugiamandatėje apygardoje taisyklių, todėl detaliau nebus aptariamoms.

Pažymėtina, kad kandidatų į Europos Parlamentą ir savivaldybių tarybų narius reitingo skaičiavimo tvarka, palyginti su kandidatų į Seimo narius reitingo skaičiavimo tvarka, yra paprastesnė, nes neskaičiuojami reitingo balai.

Galutinius rinkimų rezultatus, išnagrinėjusi visus skundus, nustačiusi visus rinkimų rezultatus (taip pat ir rinkėjų balsavusių užsienyje ir laivuose), ne vėliau kaip per 7 dienas nuo rinkimų skelbia Vyriausioji rinkimų komisija. Rezultatai pirmiausia skelbiami internete ir artimiausiame „Valstybės žinių“ numeryje (Seimo rinkimų 93 straipsnis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 89 straipsnis, Savivaldybių tarybų įstatymo 83 straipsnis). Prezidento rinkimų rezultatai skelbiami ne vėliau kaip per 5 dienas po rinkimų (Prezidento rinkimų įstatymo 72 straipsnis).

Balsų skaičiavimo, rezultatų nustatymo kontrolė. Skaičiuojant balsus rinkimų apylinkėse bei apygardose, savivaldybėse, miestų, rajonų komisijose, taip pat nustatant rinkimų rezultatus apygardose, gali dalyvauti rinkimų stebėtojai, taip pat visuomenės informavimo priemonių atstovai. Stebėtojai turi teisę reikšti pastabas ir pretenzijas rinkimų komisijoms, raštu pareikšti protestą, kuris pridedamas prie apylinkės balsų skaičiavimo protokolo ir kartu su kitais rinkimų apylinkės rinkimų dokumentais pateikiamas apygardos, savivaldybės, miesto, rajono rinkimų komisijai. Rinkimų stebėtojo protestas apygardos, savivaldybės, miesto, rajono rinkimų komisijai pridedamas prie apygardos balsų skaičiavimo protokolo. Protestus nagrinėja ta rinkimų komisija, kuriai jie pareikšti (Seimo rinkimų įstatymo 84 straipsnis, Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 83 straipsnis, Prezidento rinkimų įstatymo 71 straipsnis, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 78 straipsnis).

Partijos, iškėlusios kandidatą ar kandidatų sąrašą, atstovai rinkimams, rinkimų stebėtojai apylinkių rinkimų komisijų sprendimus dėl balsų skaičiavimo protokolų surašymo gali apskusti apygardos, savivaldybės, miesto, rajono rinkimų komisijai ne vėliau kaip per 24 valandas nuo jų surašymo. Šie skundai turi būti išnagrinėti ne vėliau kaip per 24 valandas. Apygardos, savivaldybės, miesto, rajono rinkimų komisijos sprendimai dėl balsų skaičiavimo protokolų surašymo gali būti apskusti Vyriausiajai rinkimų komisijai ne vėliau kaip per 72 valandas nuo jų surašymo ir privalo būti išnagrinėti iki oficialaus galutinių rinkimų rezultatų paskelbimo.

Partijos, iškėlusios kandidatus į Europos Parlamentą, ir jų atstovai rinkimams Vyriausiojoje rinkimų komisijoje šios komisijos sprendimus arba jos atsisakymą nagrinėti skundus dėl Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo pažeidimų, ne vėliau kaip per 3 dienas po to, kai paskelbti oficialūs rinkimų rezultatai, gali apskųsti Vyriausiajam administraciniam teismui. Vyriausiasis administracinis teismas šiuos skundus išnagrinėja per 3 dienas (Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo 85 straipsnio 5 dalis). Partijos, iškėlusios kandidatų sąrašus į savivaldybių tarybas, kandidatai, tarybos nariai po galutinių rinkimų rezultatų oficialaus paskelbimo bet kurią Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimą ar kitą jos veiką per 5 dienas gali apskųsti Vyriausiajam administraciniam teismui. Šie skundai turi būti išnagrinėti taip pat per 5 dienas (Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 80 straipsnio 5 dalis).

Partijos, iškėlusios kandidatus į Seimo narius, Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimus arba jos atsisakymą nagrinėti skundus dėl Seimo rinkimų įstatymo pažeidimų ne vėliau kaip per 24 valandas po to, kai paskelbiami oficialūs rinkimų rezultatai, gali apskųsti Seimui ar Respublikos Prezidentui. Tokiais atvejais Seimas ar Respublikos Prezidentas ne vėliau kaip per 48 valandas kreipiasi į Konstitucinį Teismą su paklausimu dėl Seimo rinkimų įstatymo pažeidimo (Seimo rinkimų įstatymo 86 straipsnio 5 dalis). Paskelbus oficialius Respublikos Prezidento rinkimų rezultatus, ne vėliau kaip per 3 dienas Seimas gali kreiptis į Konstitucinį teismą su paklausimu, ar nebuvo pažeistas Prezidento rinkimų įstatymas. Toks paklausimas turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per 72 valandas nuo jo įteikimo. Remdamasis Konstitucinio teismo išvadamis, galutinį sprendimą dėl Prezidento rinkimų įstatymo pažeidimo priima Seimas (Prezidento rinkimų įstatymo 72–2 straipsnis).

4. TEISINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ RINKIMŲ TEISĖS PAŽEIDIMUS

Už rinkimų teisės pažeidimus Lietuvos Respublikos įstatymuose numatyta administracinė ir baudžiamoji atsakomybė. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse⁷² (toliau – BK) už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus piliečių rinkimų teisėms ir Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo bei savivaldybių tarybų rinkimų tvarkai skirtas XXVI skyrius. Lietuvos Respublikos administracinės teisės pažeidimų kodekse⁷³ (toliau – ATPK) už rinkimų įstatymų pažeidimus atsakomybė numatyta 207-1, 207-2, 207-3, 207-4, 207-5, 207-6, 207-7 straipsniuose.

ATPK 207-1⁷⁴ straipsnyje numatyta atsakomybė už rinkėjų sąrašų, rinkėjų parašų rinkimo lapų, balsų skaičiavimo protokolų ar rinkimų biuletenių praradimą, ATPK 207-2⁷⁵ straipsnyje – atsakomybė už rinkimų agitacijos tvarkos pažeidimus. Už kliudymą rinkimų komisijos nariams atlikti pareigas, rinkimų komisijai reikalingų dokumentų nepateikimą arba šių dokumentų nuslėpimą, klaidingų ar ne visų dokumentų suteikimą arba jų suteikimą ne laiku, rinkimų komisijų reikalavimų nevykdymą numatyta atsakomybė ATPK 207-3⁷⁶ straipsnyje. ATPK 207-4⁷⁷ straipsnyje numatyta atsakomybė už rinkimų stebėtojų teisių pažeidimus, ATPK 207-5 straipsnyje⁷⁸ – už neteisėtą rinkimų biuletenių išdavimą, ATPK 207-6⁷⁹ – už rinkėjų parašų rinkimo tvarkos pažeidimus.

Atsižvelgiant į tai, kad dalyvauti rinkimuose į Europos Parlamentą bei savivaldybių tarybų rinkimuose suteikiama teisė ne tik Lietuvos Respublikos piliečiams, bet ir visiems nuolatiniams Lietuvos Respublikos gyventojams, įskaitant kitų Europos Sąjungos valstybių narių piliečius, bei siekiant išvengti, kad tas pats asmuo balsuotų daugiau nei vieną kartą, ATPK buvo papildytas ATPK 207-7⁸⁰ straipsniu, kuriame numatyta atsakomybė rinkėjams, tuose pačiuose rinkimuose apgaulės būdu balsavusiems daugiau kaip vieną kartą arba neteisėtai balsavusiems už kitą asmenį.

Administracinių teisės pažeidimų protokolą už 207-1, 207-2, 207-3, 207-4, 207-5, 207-6, 207-7, 207-8, 207-9 straipsniuose numatytus pažeidimus pagal ATPK 259-1⁸¹ straipsnio

⁷² Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

⁷³ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas.- Vilnius, 2002.

⁷⁴ Valstybės žinios. 2004, Nr. 135-4896.

⁷⁵ Valstybės žinios. 2002, Nr. 75-3214.

⁷⁶ Valstybės žinios. 2004, Nr. 135-4896.

⁷⁷ Valstybės žinios. 1997, Nr. 94-2359.

⁷⁸ Valstybės žinios. 1997, Nr. 94-2359.

⁷⁹ Valstybės žinios. 2003, Nr. 28-1126.

⁸⁰ Valstybės žinios. 2004, Nr. 135-4896.

⁸¹ Valstybės žinios. 2004, Nr. 135-4896.

nuostatas turi teisę surašyti Vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininkas ir šios komisijos nariai, miestų, rajonų, apygardų, apylinkių rinkimų komisijų pirmininkai ir šių komisijų nariai, o už 207-10 straipsnio pažeidimus – Valstybinės mokesčių inspekcijos pareigūnai. Pažymėtina tai, kad, vykdant rinkimus į Europos Parlamentą, ATPK 259-1 straipsnio nuostatos nenumato galimybės savivaldybių rinkimų komisijos pirmininkui bei jos nariams surašyti administracinės teisės pažeidimų protokolą.

Baudžiamoji atsakomybė už trukdymą pasinaudoti rinkimų teise numatyta Baudžiamojo kodekso 172 straipsnyje, už rinkimų dokumento suklastojimą arba suklastoto rinkimų dokumento panaudojimą – BK 173 straipsnyje, už neteisingų rinkimų balsų suskaičiavimą – BK 174 straipsnyje, už rinkimų dokumento sunaikinimą, sugadinimą, pagrobimą arba paslėpimą – BK 175 straipsnyje.

Akcentuotina tai, kad BK XXVI skyrius nenumato baudžiamosios atsakomybės už rinkimų į Europos Parlamentą tvarkos pažeidimus.

5. RINKIMŲ POLITINĖS KAMPANIJOS FINANSAVIMAS

„Politiniai finansai yra svarbūs bent keliais aspektais: a) dėl jų poveikio rinkėjams, b) kaip priemonė užtikrinti kasdieninę politinių partijų veiklą. <...> Populiarus XX-ojo amžiaus 7-ojo dešimtmečio Kalifornijos politikas Jesse Unruh yra sakęs, kad pinigai – tai „motinos pienas politikai“. Herbert Alexander teigė, kad kaip tik „pinigai [politikoje] gali nupirkti gėrybes, gebėjimus ir paslaugas“. <...> Visų demokratijų esminė politinių lėšų problema yra jų apskaita ir kontrolė. Politinio finansavimo tvarka grindžiama keturiais principais: politinių lėšų skaidrumas visuomenei kaip svarbiausias svirtas, profesionali jų apskaita partijose, administracinis praktiškumas (išvengiant nereikalingo biurokratizmo), galiausiai sankcijų pritaikymo galimybės, jei esama pažeidimų⁸².

Seimo, Respublikos Prezidento, savivaldybių tarybų rinkimų bei rinkimų į Europos parlamentą politinės kampanijos finansavimą reglamentuoja Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas, priimtas 2004 m. rugpjūčio 23 d. Pažymėtina, kad iki šio įstatymo priėmimo galiojo Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų finansavimo įstatymas ir Lietuvos Respublikos politinių kampanijų finansavimo kontrolės įstatymas. Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 1 straipsnyje nurodytas šio įstatymo tikslas – užtikrinti politinių kampanijų demokratiškumą, finansavimo teisėtumą bei viešumą ir sukurti veiksmingą ir skaidrią politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolę. Kadangi politinių partijų ar kandidatų į Respublikos Prezidentus, Seimo, savivaldybių tarybų, Europos Parlamento narius tikslas yra dalyvauti rinkimuose, o paskirtis – priimti sprendimus, kurie atitiktų visuomenės interesus, įstatymo uždavinys – įpareigoti politines partijas bei kandidatus, dalyvaujančius rinkimuose, maksimaliai atskleisti rinkėjams politinės partijos ar kandidatų finansines galimybes rinkimuose, sąžiningai varžytis dėl rinkėjų balsų, taip pat politinių partijų ir politinių kampanijų viešumu apriboti prielaidas abejonėms dėl politinės kampanijos finansavimo teisėtumo ir politinių partijų bei kandidatų galimybių, laimėjus rinkimus, priimti sprendimus nepriklausomai nuo politines kampanijas remiančių asmenų, vadovaujantis tik viešaisiais interesais.

Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 3 straipsnyje nustatyta, kad pagal teisę gauti aukas ir prisiimti politinės kampanijos išlaidas gali būti savarankiški ir atstovaujantieji politinės kampanijos dalyviai. Savarankišku politinės kampanijos dalyviu turi teisę būti registruojama politinė partija, save iškėlęs kandidatas, pretendentas. Juo taip pat gali būti partijos iškeltas kandidatas Seimo vienmandatėje rinkimų apygardoje ar

---

⁸² Krupavičius A., Lukošaitis A. Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida. Kaunas, 2004. P. 278-279.

kandidatų sąrašas savivaldybių tarybų rinkimuose, kai yra juos iškėlusios partijos teikimas (prašymas). Atstovaujamoju politinės kampanijos dalyviu turi teisę būti registruojamas politinės partijos iškeltas kandidatas, įrašytas į kandidatų sąrašą, partijos iškeltas kandidatas Seimo vienmandatėje rinkimų apygardoje ar kandidatų sąrašas savivaldybių tarybų rinkimuose (toliau – kandidatas ar kandidatų sąrašas), kai nėra juos iškėlusios partijos teikimo (prašymo) registruoti savarankišku politinės partijos dalyviu. Savarankiškus politinės kampanijos dalyvius registruoja ir jų sąrašus savo interneto tinklalapyje skelbia Vyriausioji rinkimų komisija (2004 m. Seimo rinkimų savarankiškais politinės kampanijos dalyviais įregistruotos 16 partijų ir 455 kandidatai)⁸³, atstovaujamųjų politinės kampanijos dalyvių sąrašus gali skelbti partija arba jos prašymu Vyriausioji rinkimų komisija.

Registruoti ir Vyriausiosios rinkimų komisijos interneto tinklalapyje paskelbti savarankiški politinės kampanijos dalyviai gali priimti aukas, įgyti turtines prievoles dėl išlaidų politinei kampanijai. Partija savo atstovaujamiems politinių kampanijų dalyviams gali nustatyti jų politinės kampanijos išlaidų limitus – partijos prisiimamų apmokėti išlaidų limitą ir partijos neapmokamų išlaidų limitą. Kandidatui šios išlaidos galimos tik atsiradus jų finansavimo šaltiniui.

Partijos, norinčios užsiregistruoti savarankiškais politinės kampanijos dalyviais turi būti sudarę sutartį su politinės kampanijos įždininku, turėti Lietuvos Respublikoje registruotame banke sąskaitą, kurią naudos kaip specialią banko sąskaitą. Įždininko statusas apibrėžiamas turto patikėjimo santykių su politinės kampanijos dalyviu sutartimi.

Įstatymo 7 straipsnyje įvardyti politinės kampanijos finansavimo šaltiniai. Pagal šio straipsnio nuostatas politinei kampanijai finansuoti skirtos lėšos turi būti laikomos Lietuvos Respublikoje registruoto banko partijos sąskaitoje. Minėto straipsnio 6 dalyje pateikiamas baigtinis partijos politinės kampanijos finansavimo šaltinių sąrašas:

1. Nuosavos politinės partijos lėšos, gautos iš partijos finansavimo šaltinių ir naudojamos partijos, partijos iškeltų kandidatų sąrašų bei partijos iškeltų kandidatų politinėms kampanijoms finansuoti.

2. Politinės kampanijos laikotarpiu partijos gaunamos aukos.

3. Politinės kampanijos laikotarpiu partijos iš Lietuvos Respublikoje registruotų bankų gaunamos paskolos.

Atstovaujamųjų politinių kampanijų dalyvių politinės kampanijos finansuojamos partijos lėšomis, neviršijant prisiimtų apmokėti išlaidų limitų. Visos išlaidos, skirtos atstovaujamųjų politinių kampanijų dalyvių politinei kampanijai finansuoti, gali būti sumokamos tik iš partijos,

---

⁸³ Lietuvos Respublikos Vyriausioji rinkimų komisija – <http://www.vrk.lt/>; prisijungimo laikas: 2004-10-08.

kurios vardu ir interesais jie veikia, specialioje banko sąskaitoje esančių lėšų (Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 9 straipsnis).

Pažymėtina, kad ne visas aukas politinės kampanijos dalyvis gali priimti, Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 10 straipsnyje nustatyti aukų dydžiai ir jų priėmimo tvarka. Atkreiptinas dėmesys, kad 10 straipsnio 8 dalyje nustatyta, jog nepiniginių aukų įvertinimo ir apskaičiavimo tvarką nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija, tačiau iki 2004 m. Seimo rinkimų dienos ši tvarka nebuvo nustatyta.

Pagal įstatymo 11 straipsnio nuostatas draudžiama naudoti politinėms kampanijoms gautas aukas, kurios neatitinka šio įstatymo reikalavimų, taip pat draudžiama partijų bei politinių kampanijų dalyvius finansuoti per trečiuosius asmenis.

Įstatymo 12 straipsnyje pateiktas aukotojų sąrašas. Aukoti politinės kampanijos dalyviams turi teisę:

1. Lietuvos Respublikos piliečiai – visų politinių kampanijų dalyviams.

2. Nuolatiniai Lietuvos Respublikos gyventojai, turintys kitos Europos Sąjungos valstybės narės pilietybę, – rinkimų į Europos Parlamentą ir savivaldybių tarybų rinkimų kampanijų dalyviams ir politinėms partijoms.

3. Nuolatiniai Lietuvos Respublikos gyventojai, neturintys kitos Europos Sąjungos valstybės narės pilietybės, arba asmenys be pilietybės – savivaldybių tarybų rinkimų politinių kampanijų dalyviams.

4. Lietuvos Respublikoje registruoti privatūs juridiniai asmenys, kurių įstatiniame kapitale nėra valstybės ar savivaldybės kapitalo ir kurių įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalis, suteikianti teisę kontroliuoti juridinio asmens veiklą, priklauso tik aukščiau nurodytiems fiziniams asmenims.

5. Lietuvos Respublikoje įregistruotiems juridiniams asmenims arba NATO ir Europos Sąjungos valstybių narių privatiems juridiniams asmenims.

Partijos turi teisę aukoti tik kandidatų ar kandidatų sąrašų politinėms kampanijoms.

Politinės kampanijos finansavimo sutartys turi būti sudaromos raštu. Jos turi būti skelbiamos viešai ir negali prieštarauti viešajai tvarkai ar gerai moralei. Draudžiama sudaryti slaptus įsipareigojimus. Sutarties nuorašas kartu su rinkimų kampanijos finansine ataskaita turi būti perduotas Vyriausiajai rinkimų komisijai, o ši privalo paskelbti sutarties tekstą Vyriausiosios rinkimų komisijos interneto tinklalapyje. Susitarimai tarp aukotojų ir aukų gavėjų, susiję su įsipareigojimais asmeniniams, privatiems ar grupiniams interesams, draudžiami (Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 12 straipsnio 3 ir 4 punktai).

Maksimalių išlaidų vieno politinės kampanijos dalyvio politinei kampanijai dydžio skaičiavimo taisyklės nustatytos Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 16 straipsnio 3 ir 4 dalyse, 5 dalyje pateiktas išlaidų politinei kampanijai sąrašas. Pažymėtina, kad pateiktas išlaidų sąrašas nėra baigtinis, tačiau kiekvieno politinės kampanijos dalyvio išlaidų dydis negali viršyti nustatytų maksimalių išlaidų dydžių.

Įstatymo 18 straipsnyje įvardytos politinės reklamos skelbimo sąlygos ir tvarka. Pagal šio straipsnio nuostatas politinę reklamą nemokamai gali skelbti tik tie viešosios informacijos rengėjai ir platintojai, kurių kapitalą sudaro turinčių teisę aukoti asmenų kapitalas. Tokie viešosios informacijos rengėjai ir platintojai, pasirinkę, kurį valstybės politiką ar politikus, kurią politinę partiją, kurį kandidatą ar kandidatus, kandidatų sąrašą ar kandidatų sąrašus remia, turi kreiptis į savarankiškus politinės kampanijos dalyvius ir Vyriausiąją rinkimų komisiją ir informuoti apie tai. Tik po to viešosios informacijos rengėjai ir platintojai gali skelbti politinę reklamą nemokamai. Už tokį politinės reklamos paskelbimą viešosios informacijos rengėjams ir platintojams negali būti atlyginama jokiais būdais.

Kiti viešosios informacijos rengėjai ir platintojai politinę reklamą gali teikti tik pagal visiems politinės kampanijos dalyviams vienodus įkainius bei sąlygas, kurie ne vėliau kaip likus 45 dienoms iki rinkimų turi būti pateikti žurnalistų etikos inspektoriui. Šis įkainius nedelsdamas skelbia Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnybos interneto tinklalapyje. Užsakymai politinei reklamai gali būti priimami ne anksčiau kaip po 5 darbo dienų nuo įkainių ir sąlygų pateikimo žurnalistų etikos inspektoriui. 2004 m. Seimo rinkimams Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnybos tinklalapyje įkainius ir kitas sąlygas buvo deklaravę 63 viešosios informacijos rengėjai ir (ar) platintojai⁸⁴.

Politinių kampanijų finansavimą kontroliuoja Vyriausioji rinkimų komisija ir Valstybinė mokesčių inspekcija. Įstatymo 26 straipsnyje nustatyta, kad savarankiški politinės kampanijos dalyviai, likus ne mažiau kaip 10 kalendorinių dienų iki balsavimo dienos, Vyriausiajai rinkimų komisijai turi pateikti pradines politinių kampanijų finansavimo ataskaitas ir ne vėliau kaip per 25 kalendorines dienas nuo rinkimų rezultatų paskelbimo – galutines ataskaitas. Atstovaujamojo politinės kampanijos dalyvių ataskaitas teikia partijos, kurių vardu ir interesais jie veikia.

Pagal Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo 30 straipsnio nuostatas nustatė, kad partija padarė šurkštų šio įstatymo pažeidimą, Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimu partijai neskiriamas valstybės biudžeto dotacijos pusmetinis dydis. Atsakomybė už šio įstatymo pažeidimus numatyta tai pat ir ATPK bei BK. Priėmus Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 207-1, 207-3, 224, 259-

---

⁸⁴ Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba – <http://www.zeit.lrs.lt/>; prisijungimo laikas: 2004-10-08.

1 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 207-7, 207-8, 207-9, 207-10 straipsniais įstatymą⁸⁵ numatyta atsakomybė už tris veikų grupes: politinės kampanijos dalyvių registravimo pažeidimus (207-8 straipsnis), politinės reklamos skelbimo reikalavimų nesilaikymą (207-9 straipsnis), politinės kampanijos finansavimo tvarkos pažeidimus (207-10 straipsnis). Kadangi aukų ir išlaidų politinei kampanijai tvarkymą turi vykdyti politinės kampanijos išdininkas, o ją organizuoti – politinės kampanijos dalyvis, numatyta galimybė traukti administracinę atsakomybę tiek vieną, tiek kitą asmenį.

---

⁸⁵Valstybės žinios. 2004, Nr. 135-4896.

IŠVADOS

1. Rinkimų teisės sąvoka konstitucinės teisės doktrinoje suprantama dviem prasmėmis: objektyviaja – tai konstitucinių teisės normų, nustatančių rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką, sistema, bei subjektyviaja – tai asmens teisė dalyvauti rinkimuose.

2. Pagrindinis ir svarbiausias rinkimų teisės šaltinis yra Konstitucija, kurioje įtvirtinti rinkimų organizavimo principai ir sąlygos. Rinkimų teisės šaltiniams taip pat priskiriamos tarptautinės sutartys, iš kurių rinkimų teisei ypač svarbi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kurią Seimas ratifikavo 1995 m. balandžio 27 d. Kita ne mažiau svarbi teisės šaltinių sistemos dalis yra įstatymai, kurie detalizuoja Konstitucijoje įtvirtintas bendrąsias rinkimų teisės nuostatas. Rinkimų teisės šaltiniu taip pat yra Konstitucinio Teismo nutarimai bei išvados. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus Europos Sąjungos valstybe nare, Europos Sąjungos teisės normos tapo sudedamąją Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalimi, o kartu ir rinkimų teisės šaltiniu. Poįstatyminių teisės aktų šaltinį galima išskirti Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimus.

Rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtinami šie rinkimų teisės principai: visuotinės ir lygios rinkimų teisės, tiesioginių rinkimų, slapto balsavimo bei rinkimų rengimo ir vykdymo viešumo.

3. Išanalizavus Seimo, Respublikos Prezidento rinkimų, Rinkimų į Europos Parlamentą, savivaldybių tarybų rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką reglamentuojančius teisės aktus laikantis rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkos eiliškumo, nustatyti šie Lietuvoje vykstančių rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkos ypatumai:

3.1. Rinkimams rengti šalies teritorija suskirstoma į rinkimų apygardas ir rinkimų apylinkes. Atsižvelgiant į patogumą atvykti rinkėjui į balsavimo patalpas ir rinkėjų skaičių, rinkimų apylinkės sudaromos: vykdant Seimo ir Respublikos Prezidento rinkimus – padalijus miestų, rajonų teritorijas, vykdant savivaldybių tarybų rinkimus bei rinkimus į Europos Parlamentą – padalijus savivaldybių teritorijas. Pažymėtina, jog Seimo rinkimų įstatymo 10 straipsnyje ir Prezidento rinkimų įstatymo 9 straipsnyje vartojamos sąvokos „miestų ir rajonų“ neatitinka Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatyme vartojamų sąvokų. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad vykdant Seimo, Respublikos Prezidento rinkimus bei rinkimus į Europos Parlamentą, teikimą tvirtinti savivaldybės teritorijos suskirstymą į rinkimų apylinkes Vyriausiajai rinkimų komisijai teikia meras, o tai nesuderinama su Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu. Todėl manytina, kad teikimą tvirtinti savivaldybės teritorijos suskirstymą Vyriausiajai rinkimų komisijai turėtų teikti ne meras, o savivaldybės administracijos direktorius, turintis vietos valdžios ir viešojo administravimo teises ir pareigas, kaip nustatyta Savivaldybių

tarybų rinkimų įstatymo 10 straipsnio 2 dalyje.

3.2. Išanalizavus rinkimų komisijų formavimo tvarką, pastebėtina, kad Vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas bei rinkimų įstatymai suteikia teisę siūlyti savo atstovus į Vyriausiąją rinkimų komisiją ir į apygardų, miestų, rajonų, savivaldybių rinkimų komisijas tik toms partijoms, kurios gavo Seimo narių mandatų daugiamandatėje rinkimų apygardoje. Partijoms, gavusioms Seimo narių mandatų vienmandatėse apygardose, galimybė siūlyti savo atstovus į komisijas nenumatyta. Konstatuotina tai, kad vykdant Seimo ir Respublikos Prezidento rinkimus, savivaldybės administracijoje dirbančio karjeros valstybės tarnautojo kandidatūrą į apygardos, miesto, rajono rinkimų komisiją siūlo meras, o vykdant savivaldybių tarybų rinkimus bei rinkimus į Europos Parlamentą – savivaldybės administracijos direktorius.

3.3. Rinkimams organizuoti ir vykdyti sudaromi: 1) Lietuvos Respublikos rinkėjų sąrašas; 2) Vykdamas Seimo rinkimus – vienmنداčių rinkimų apygardų sąrašai, vykdamas Respublikos Prezidento rinkimus – miestų, rajonų rinkėjų sąrašai, vykdamas savivaldybių tarybų rinkimus – rinkimų apygardų rinkėjų sąrašai, vykdamas rinkimus į Europos Parlamentą – savivaldybių rinkėjų sąrašai; 3) rinkėjų apylinkių sąrašai. Rinkėjų sąrašai sudaromi išankstiniai ir galutiniai ir jie gali būti naudojami tik rinkimams organizuoti ir vykdyti. Kandidatus iškėlusiu partijų prašymu rinkimų agitacijos tikslais gali būti sudaromi ir teikiami bendrieji rinkėjų sąrašai.

3.4. Kelti kandidatus į Seimo narius daugiamandatėje apygardoje bei kandidatus į savivaldybių tarybų ir Europos Parlamento narius gali politinės partijos, pateikdamos sąrašą, sudarytą pagal partijos suvažiavime ar konferencijoje nustatytą eilę. Pastebėtina, kad sąrašo tvirtinti partijos suvažiavime ar konferencijoje nebūtina, jeigu partijos įstatuose numatyta kitokia tvarka. Kandidatu į Seimo narius vienmandatėje apygardoje gali išsikelti kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, jeigu jo išsikėlimą paremia ne mažiau kaip 1000 tos apygardos rinkėjų. Kandidatu į Respublikos Prezidentus įregistruojamas Lietuvos Respublikos pilietis, surinkęs 20000 rinkėjų parašų. Pretendentą būti kandidatu į Respublikos Prezidentus bei kandidatus į Seimo narius vienmandatėje apygardoje gali iškelti ir politinės partijos, tuomet kandidatui į Seimo narius nereikia surinkti 1000 rinkėjų parašų. Įregistruojant kandidatą ar jų sąrašą, būtina įnešti rinkimų užstatą bei pateikti Vyriausiajai rinkimų komisijai pareiškinis dokumentus.

3.5. Rinkimų agitacijos kampanija prasideda nuo kandidatų į Respublikos Prezidentus, Seimo ar Europos Parlamentą narius paskelbimo bei nuo savivaldybių tarybų rinkimuose dalyvaujančių partijų sąrašo paskelbimo. Kandidatų sąrašus į Seimo, Europos Parlamentą, savivaldybių tarybos narius iškėlusioms partijoms, kandidatams vienmandatėse rinkimų apygardose suteikiama teisė nemokamai naudotis valstybinėmis visuomenės informavimo priemonėmis. Rinkimų agitacijai skirtų laidų rengimo taisyklės patvirtina, konkrečią Lietuvos

nacionalinio radijo ir televizijos laidų trukmę ir laiką nustato Vyriausioji rinkimų komisija.

Agitaciją komercinėse visuomenės informavimo priemonėse riboja tik rinkimų specialių sąskaitų dydis. Siekiant išvengti paslėptos reklamos ir galimos politinės korupcijos 2004 m. Prezidento rinkimų įstatymo 42 straipsnyje bei Seimo rinkimų įstatymo 51 straipsnyje įtvirtintos nuostatos, suteikiančios įgaliojimus Vyriausiajai rinkimų komisijai nustatyti rinkimų agitacijos per televiziją ir radiją bei periodinėje spaudoje žymėjimo tvarką ir nurodyti lėšų šaltinį arba tai, kad rinkimų agitacija skelbiama nemokamai. Pastebėtina, kad nustatyti agitacijos per televiziją ir radiją bei periodinėje spaudoje žymėjimo tvarka Rinkimų į Europos Parlamentą ir Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymuose nenumatyta.

2004 m. Seimo rinkimų įstatymo 51 straipsnyje buvo įtvirtinta nuostata dėl išorinės politinės reklamos ribojimo – politinė reklama išorinės reklamos priemonėmis gali būti skleidžiama tik tam skirtuose stenduose ar kitose vietose (vitrinos, stulpai, skydai, pastatų sienos, laikini statiniai ir pan.). Pažymėtina, kad ši įstatymo norma nesuderinta su Reklamos įstatymo 2 straipsnio 3 dalies bei 12 straipsnio 1 dalies normomis. Akcentuotina, kad toks išorinės politinės reklamos ribojimas nustatytas tik Seimo rinkimų įstatyme.

Rinkimų agitacijos kampanijos laikotarpiu visuomenės informavimo priemonė, paskelbusi kandidatą ar partiją, iškėlusią kandidatų sąrašą, kompromituojančią medžiagą, privalo suteikti galimybę kandidatui ar partijai pareikšti atsakomąją nuomonę. Valstybės, savivaldybių pareigūnams, valstybės tarnautojams draudžiama naudotis tarnybine padėtimi sudaryti sau ar partijai išskirtines rinkimų agitacijos sąlygas. Rinkimų agitacija draudžiama likus 30 valandų iki rinkimų pradžios ir rinkimų dieną.

3.6. Pagal rinkimų įstatymus balsavimas vyksta paštu, kuris prasideda 5 dieną iki rinkimų, ir rinkimų dieną apylinkės rinkimų komisijos nurodytoje patalpoje nuo 7 iki 20 valandos. Balsavimui gydymo, socialinės rūpybos ir globos įstaigose, kariniuose daliniuose, bausmės atlikimo vietose sudaromi specialūs balsavimui skirti pašto skyriai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad balsavimas paštu vyksta nepasibaigus rinkimų agitacijai. Taip pat pažymėtina, kad per kiekvienus rinkimus kalbama apie balsų pirkimą, todėl manytina, kad rinkimų įstatymuose turėtų būti įtvirtinta rinkėjus drausminanti nuostata, draudžianti iš balsavimo patalpos išsinešti rinkimų biuletenį.

Išanalizavus balsų skaičiavimo procedūrą, būtų galima išskirti kelias balsų skaičiavimo stadijas: 1) balsų skaičiavimo rinkimų apylinkėse; 2) balsų skaičiavimo apygardų, savivaldybių, miestų, rajonų rinkimų komisijose. Suskaičiavus balsus, visi į protokolą įrašomi duomenys skelbiami viešai, balsai skaičiuojami taip, kad šią procedūrą galėtų matyti visi balsų skaičiavimo metu dalyvaujantys asmenys ir įsitikintų, jog balsai skaičiuojami sąžiningai ir teisingai. Rinkimų

stebėtojų pastabos, atskiros komisijos narių nuomonės pridėdamos prie protokolo ir yra neatskiriama jo dalis. Rinkimų rezultatus nustato Vyriausioji rinkimų komisija kai išnagrinėja visus skundus ir nustato visus rezultatus visose apygardose, taip pat ir rinkėjų, balsavusių užsienyje ir laivuose, balsus.

Lietuvoje rinkimų rezultatams nustatyti taikomos trys rinkimų sistemos: mažoritarinė, proporcinė ir mišri. Seimo nariai renkami pagal mišrią rinkimų sistemą: 71 narys renkamas vienmandatėse rinkimų apygardose pagal mažoritarinę rinkimų sistemą, o 70 narių – daugiamandatėse apygardose pagal partijų sąrašus proporcinę rinkimų sistemą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2004 m. per Seimo rinkimus vienmandatėse apygardose įvestas antras rinkimų turas.

Renkant Respublikos Prezidentą, taikoma mažoritarinė absoliučios ar santykinės daugumos sistema. Jeigu pirmajame balsavimo rate dalyvauja ne mažiau kaip pusė visų rinkėjų, tuomet taikoma mažoritarinė absoliučios daugumos rinkimų sistema – išrinktu yra laikomas tas kandidatas į Respublikos Prezidentus, kuris gavo daugiau kaip pusę visų rinkimuose dalyvavusių rinkėjų balsų. Jeigu rinkimuose dalyvavo mažiau kaip pusė visų rinkėjų, tuomet taikoma mažoritarinė santykinės daugumos sistema ir išrinktu yra laikomas tas kandidatas, kuris gavo daugiausia, bet ne mažiau kaip vieną trečdalį visų rinkėjų balsų. Jeigu pirmajame rate nė vienas kandidatas nesurinko reikiamos balsų daugumos, po dviejų savaitių nuo rinkimų dienos rengiamas pakartotinis balsavimas dėl dviejų kandidatų, gavusių daugiausia balsų pirmame balsavimo rate.

Renkant savivaldybių tarybas bei narius į Europos Parlamentą, taikoma proporcinė rinkimų sistema.

Mandatai kandidatų sąrašams paskirstomi pagal tai, kiek balsų gavo kiekvienas iš jų taikant kvotų ir liekanų metodą. Palyginti su Seimo rinkimais, savivaldybių tarybų bei narių į Europos Parlamentą rinkimuose kvota lygi rinkėjų balsų, kuriuos gavo sąrašai, dalyvaujantys skirstant mandatus, sumai, padalytai iš renkamų savivaldybių tarybų narių ar renkamų Europos Parlamento narių skaičiaus. Seimo rinkimų įstatyme nurodytas konkretus narių skaičius – 70.

Kandidatų reitingo skaičiavimo tvarka renkant Seimo narius daugiamandatėje apygardoje skiriasi ir yra sudėtingesnė nei reitingo skaičiavimo tvarka renkant savivaldybių tarybų, Europos Parlamento narius, kadangi skaičiuojamas ne tik rinkiminis reitingas, bet ir kandidato surinkti reitingo balai.

4. Už rinkimų teisės pažeidimus Lietuvos Respublikos įstatymuose numatyta administracinė ir baudžiamoji atsakomybė. Vykdamas rinkimus į Europos Parlamentą, ATPK 259-1 straipsnio nuostatos nenumato galimybės savivaldybių rinkimų komisijos pirmininkui bei jos

nariams surašyti administracinės teisės pažeidimų protokolą. BK XXVI skyrius nenumato baudžiamosios atsakomybės už rinkimų į Europos Parlamentą tvarkos pažeidimus.

5. 2004 m. rugsėjo 10 d. įsigaliojęs Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas įpareigoja politines partijas bei kandidatus, dalyvaujančius rinkimuose, maksimaliai atskleisti rinkėjams politinės partijos ar kandidatų finansines galimybes rinkimuose, sąžiningai varžytis dėl rinkėjų balsų, taip pat politinių partijų ir politinių kampanijų viešumu apriboti prielaidas abejonėms dėl politinės kampanijos finansavimo teisėtumo ir politinių partijų bei kandidatų galimybių, laimėjus rinkimus, priimti sprendimus nepriklausomai nuo politines kampanijas remiančių asmenų. Tačiau pastebėtina, kad nepiniginių aukų įvertinimo ir apskaičiavimo tvarka, kurią turėjo nustatyti Vyriausybė ar jos įgaliota institucija iki įstatymo įsigaliojimo, 2004 m. Seimo rinkimų dieną dar nebuvo nustatyta.

6. Rinkimų įstatymuose vartojamas terminas „politinės organizacijos“. Šiuo metu galiojantis Politinių partijų įstatymas nenumato tokios juridinio asmens teisinės formos ir ši sąvoka minėtame įstatyme nevartojama.

7. Atsižvelgiant į tai, jog naujų nuostatų įtvirtinimu rinkimų įstatymuose siekiama rinkimų procesą padaryti kuo skaidresnį ir teisingesnį, darytina išvada, kad demokratiški ir laisvi rinkimai Lietuvoje jau įprastas reiškinys ir jų reikšmė bei būtinumas demokratijai įtvirtinti nekelia abejonių.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

I. Konstitucija ir Konstitucinio Teismo aktai.

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-953; Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 57 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 111-4124.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 111-4123.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 61-1166.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 100-2791.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 53-2361.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 85-3094.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 23 d. išvada „Dėl Respublikos Prezidento paklausimo, ar per Seimo narių rinkimus nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 114-2644.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. išvada „Dėl Respublikos

Prezidento paklausimo, ar per 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimus nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 163-5955.

10.

II. Kiti teisės aktai

11. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 5 ir 7 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016; Valstybės žinios. 2001, Nr. 17.

12. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas.- Vilnius, 2002.

13. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 207-1, 207-3, 224, 259-1 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 207-7, 207-8, 207-9, 207-10 straipsniais įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 135-4896.

14. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 207-6 straipsnio ir 224, 259-1 straipsnių papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 28-1126.

15. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 75-3214.

16. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 207-1, 207-2, 207-3, 207-4, 207-5 straipsnių ir 224, 259-1 straipsnių pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 94-2359.

17. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

18. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 2-29.

19. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 18 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 116-4332.

20. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1-1 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 2 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 98-3633.

21. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo papildymo 1-1 straipsniu ir 2 straipsnio papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 75-2568.

22. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 9, 13, 15, 31, 32, 33, 34, 42, 44 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 55-891.

23. Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 29-692; Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1831.

24. Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 135-4894.

25. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1937.

26. Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr.

115-5192.

27. Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo, Seimo rinkimų įstatymo, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo ir Prezidento rinkimų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 135-4895.
28. Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 53-996; Valstybės žinios. 1999, Nr. 93-2710.
29. Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 31 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 116-4325.
30. Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 87 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 83-2988.
31. Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 35, 86 ir 88-1 straipsnių pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 55-1887.
32. Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 2, 10, 13, 15, 20, 31, 64, 67 straipsnių pakeitimo ir 89 straipsnio pripažinimo netekusiu galios bei įstatymo papildymo priedu įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 123-5570.
33. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 22-635; Valstybės žinios. 2000, Nr. 59-1760.
34. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 51, 88 straipsnių pakeitimo papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 134-4835.
35. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2, 88 straipsnių pakeitimo papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 120-4430.
36. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 30, 34, 38, 39, 51, 67 straipsnių pakeitimo papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 115-4279.
37. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 6, 58, 88, 91, 92 ir 93 straipsnių pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 83-2986.
38. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas // Valstybės žinios.- 1999, Nr. 60-1948.
39. Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 60-1183.
40. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 91-2832.
41. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo priemonių įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 71-1706; 2000, Nr. 75-2272.
42. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 68-2774.
43. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 800 „Dėl politinių

- partijų, ketinančių dalyvauti rinkimuose, narių sąrašų pateikimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 100-3723.
44. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. rugsėjo 20 d. sprendimas Nr. 344 „Dėl viešosios informacijos rengėjo ar platintojo deklaracijos formos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 142-5223.
45. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. rugsėjo 9 d. sprendimas Nr. 321 „Dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos laidų, skirtų Seimo rinkimams, agitacijai, rengimo taisyklių patvirtinimo“ // <http://www.vrk.lt/>; prisijungimo laikas: 2004-10-04.
46. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. rugsėjo 7 d. sprendimas Nr. 302 „Dėl savarankiškų ir atstovaujamų politinės kampanijos dalyvių registravimo tvarkos ir registruotų politinės kampanijos dalyvių sąrašo paskelbimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 141-5176.
47. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. rugsėjo 7 d. sprendimas Nr. 301 „Dėl Seimo rinkimų politinės kampanijos maksimalių išlaidų dydžių“ // Informaciniai pranešimai. 2004, Nr. 70-631.
48. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. rugsėjo 6 d. sprendimas Nr. 295 „Dėl valstybės biudžeto dotacijos politinėms partijoms, politinėms organizacijoms už rinkėjų balsus, paduotus rinkimuose, įvykusių iki 2004 m. liepos 1 d.“ // Informaciniai pranešimai. 2004, Nr. 70-629.
49. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. rugsėjo 3 d. sprendimas Nr. 281 „Dėl rinkimų agitacijos televizijos ir radijo programose žymėjimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 139-5097.
50. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. rugsėjo 3 d. sprendimas Nr. 280 „Dėl aukų lapo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 138-5059.
51. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. rugsėjo 3 d. sprendimas Nr. 279 „Dėl rinkimų agitacijos žymėjimo periodinės spaudos leidiniuose tvarkos“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 39-5096.
52. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. rugpjūčio 10 d. sprendimas Nr. 241 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkėjų sąrašo sudarymo ir rinkėjo pažymėjimo įteikimo tvarkos patvirtinimo“ // <http://www.vrk.lt/>; prisijungimo laikas: 2004-10-04.
53. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. liepos 12 d. sprendimas Nr. 214 „Dėl kandidatų sąrašų rinkimų programų spausdinimo tvarkos patvirtinimo“ // <http://www.vrk.lt/>; prisijungimo laikas: 2004-10-08.
54. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. birželio 14 d. sprendimas Nr.

173 „Dėl Lietuvos Respublikos vienmandačių rinkimų apygardų sudarymo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 99-3690.

55. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. gegužės 14 d. sprendimas Nr. 134 „Dėl Rinkimų agitacijos žymėjimo spaudos leidiniuose tvarkos“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 93-3438.
56. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. gegužės 14 d. sprendimas Nr. 133 „Dėl Rinkimų agitacijos žymėjimo televizijos ir radijo programose tvarkos“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 93-3437.
57. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. gegužės 12 d. sprendimas Nr. 125 „Dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos laidų, skirtų rinkimų, agitacijai, rengimo taisyklių patvirtinimo“ // <http://www.vrk.lt/>; prisijungimo laikas: 2004-10-08.
58. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. kovo 8 d. sprendimas Nr. 21 „Dėl valstybės biudžeto dotacijos politinėms partijoms, politinėms organizacijoms už rinkėjų balsus, paduotus rinkimuose, įvykusiųose iki 2004 m. sausio 1 d.“ // Informaciniai pranešimai. 2004, Nr. 21-242.
59. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2004 m. kovo 5 d. sprendimas Nr. 18 „Dėl kandidatų sąrašų rinkimų programų spausdinimo tvarkos patvirtinimo“ // <http://www.vrk.lt/>; prisijungimo laikas: 2004-10-08.

III. Europos Sąjungos teisės aktai

60. Europos Bendrijos Steigimo sutartis (Suvestinė redakcija) // <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas 2004-10-22.
61. 2003 m. vasario mėn. Europos Parlamento reglamentas // <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas 2004-10-22.
62. 2002 m. birželio 25 d. ir rugsėjo 23 d. Tarybos sprendimu 2002/772/EB, Euratomas, iš dalies pakeičiančiu prie Sprendimo 76/787/EAPB, EEB Euratomas pridėtą Aktą dėl atstovų į Europos Parlamentą rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise // <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas 2004-10-22.
63. 1976 m. rugsėjo 20 d. Tarybos sprendimas Nr. 76/787/EAPB, EEB, Euratomas // <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas 2004-10-22.
64. 1994 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyva 94/80/EB, nustatanti išsamias priemones Sąjungos piliečiams, gyvenantiems valstybėje narėje ir nesantiems jos piliečiais, naudotis balsavimo teise ir teise būti kandidatais savivaldybių rinkimuose // <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas

2004-10-22.

65. 1993m. gruodžio 6 d. Tarybos direktyva 93/109/EB, nustatanti išsamias priemones Sąjungos piliečiams, gyvenantiems valstybėje narėje ir nesantiems jos piliečiais, naudotis balsavimo teise ir būti kandidatais per Europos Parlamento rinkimus // <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas 2004-10-22.
66. 1998 m. liepos 15 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl rinkimų projekto, apimančio bendruosius atstovų rinkimų į Europos Parlamentą principus // <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas 2004-10-22.
67. 2002 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento rekomendacija (A5-0212/2002) dėl Tarybos sprendimo, pakeičiančio Akta dėl atstovų į Europos Parlamentą rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise // <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas 2004-10-22.

IV. Dokumentų rinkiniai ir žodynai

68. Valančius K. L. Lietuvos valstybės konstitucijos. – Vilnius, 2001.
69. Piesarskas Br., Svecevičius Br. Anglų – lietuvių lietuvių – anglų kalbų žodynas. – Vilnius, 1997.
70. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius, 2002.
71. Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius, 1991.

V. Literatūra

72. Aristotelis. Politika. – Vilnius, 1997.
73. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. – Vilnius, 2002.
74. Bielinis L. Prezidento rinkimų anatomijos. – Vilnius, 2003.
75. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. – Kaunas, 2002.
76. Krupavičius A, Gaidys P., Masiulis K. Politinės partijos Lietuvoje. Atgimimas ir veikla. – Kaunas, 1996.
77. Krupavičius A., Lukošaitis A., Matakas J. Seimo rinkimai '96 trečiasis „atmetimas“. – Kaunas, 1998.
78. Krupavičius A., Lukošaitis A. Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida. – Kaunas, 2004.
79. Lindblom CH. E., Woodhouse E. J. Politikos formavimo procesas. – Vilnius, 1999.
80. Lijphart A. The Political Consequences of Electoral Laws, 1945-1985 // American Political Science Review. – 1990, No., 2.

81. Riomeris M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė. – Kaunas, 1935.
82. Sartori G. Lyginamoji konstitucinė inžinerija. – Kaunas, 2001.
83. Šileikis E., Politinių partijų institucionalizavimas. – Vilnius, 1997.
84. Tatham A. Europos Sąjungos teisė. – Vilnius, 1999.
85. Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S. Lietuvos konstitucinės teisės įvadas. – Vilnius, 2001.
86. Авторский коллектив. Сравнительное конституционное право. – Москва. 1996.
87. Барбалат П. А., Бочаров С. Н., Василевич Т. А. и др. Конституционное право зарубежных стран. – Москва, 2001.
88. Маклаков В. В. Избирательное право и избирательные системы буржуазных и развивающихся стран. – Москва. 1987.

VI. Kiti šaltiniai

Interneto svetainės

Europos informacijos teisės centras – <http://www.eic.lrs.lt/>.

Europos Parlamento puslapis apie rinkimus – <http://www.elections2004.eu.int/ep-election/sites/lt/>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas – <http://www.lrkt.lt/>.

Lietuvos Respublikos Seimas – <http://www.lrs.lt/>

Lietuvos Respublikos Vyriausioji rinkimų komisija – <http://www.vrk.lt/>

Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba – <http://www.zeit.lrs.lt/>

SANTRAUKA

Siekiant atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės, tautos valia sudarant valdžios institucijas gali būti išreikšta tik per demokratinius rinkimus. Rinkimų pagrindinė funkcija – deleguoti atstovus į valdžios institucijas, o rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarka parodo valstybės demokratijos lygį.

Šiame tiriamajame darbe lyginamuoju metodu buvo tiriami Lietuvoje vykstančių rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką reglamentuojantys teisės aktai. Pagrindinis baigiamojo darbo tikslas – atskleisti rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkos teisinį reglamentavimą bei nustatyti Lietuvoje vykstančių rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkos ypatumus. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, darbe atskleidžiama rinkimų teisės sąvoka objektyviaja ir subjektyviaja prasme, aptariami rinkimų teisės šaltiniai Lietuvoje, apibrėžiami rinkimų teisės principai. Laikantis rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarkos eiliškumo bei remiantis rinkimų organizavimo ir vykdymo tvarką reglamentuojančiais teisės aktais, lyginamuoju požiūriu nagrinėjama Seimo, Respublikos Prezidento, savivaldybių tarybų rinkimų bei rinkimų į Europos Parlamentą organizavimo ir vykdymo tvarka. Atskleidžiama Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatyta atsakomybė už rinkimų įstatymų pažeidimus bei išryškunami rinkimų politinės kampanijos finansavimo ypatumai.

Išnagrinėjus rinkimų vykdymo ir organizavimo tvarką Lietuvoje, buvo nustatyti kai kurie rinkimų įstatymuose įtvirtintų sąvokų ar teisės normų neatitikimai pagal šių įstatymų santykį su kitais galiojančiais įstatymais, kai kurios rinkimų procedūros reglamentuotos nepakankamai arba neaiškiai. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog naujų nuostatų įtvirtinimu rinkimų įstatymuose siekiama rinkimų procesą padaryti kuo skaidresnį ir teisingesnį, darytina išvada, kad demokratiški ir laisvi rinkimai Lietuvoje jau įprastas reiškinys ir jų reikšmė bei būtinumas demokratijai įtvirtinti nekelia abejonių.